

NADER

DANKBAAR
GEREFORMEERD

#5

JAARGANG 31
MEI 2024

BEKEKEN

WOORD & WERELD MAGAZINE

De kerk in een consumptiecultuur

De garantie van de Geest

Het licht van de kandelaar

Jezusrebellie: tegen de zondige orde

Redactioneel

Zaterdag 20 april jl. kwamen afgevaardigden van bijna alle christelijke gereformeerde kerkenraden naar een convent (vergadering) in de Pniëlkerk te Veenendaal, om met elkaar te spreken over de toekomst van de Christelijke Gereformeerde Kerken (CGK), waar momenteel sprake is van ernstige verdeeldheid. Ondanks een uitspraak van de synode dat in de CGK geen plaats is voor vrouwelijke ambtsdragers heeft een kwart van de CGK-gemeenten vrouwen in het ambt of overweegt men die stap binnenkort te zetten. Uit een peiling bleek dat zo'n 60% van de gemeenten elkaar binnen het kerkverband meer ruimte zou willen geven dan nu het geval is. Een belangrijke overweging daarbij was dat de huidige verdeeldheid geen breekpunt hoeft te zijn (bron: *Reformatorisch Dagblad*).

Hoever kun je een kerkverband 'oprekken'? Dat vragen ook mensen binnen de nieuwe NGK zich af. Als er toenemende ethische verschillen zijn, hoe moet je daar dan mee omgaan? Daarover gaat de rubriek Actueel. En in Thema gaat Ferdinand Bijzet in op de vraag die velen bezighoudt: nog blijven of weggaan?

Bart van Egmond laat ons zien hoe de heilige Geest ervoor heeft gezorgd dat het onderwijs van de apostelen – in opdracht van Christus – via de Bijbel ook ons heeft bereikt.

Erik van Alten schrijft over Jezus, die zijn apostelen voorbereidt op de weerstand tegen zijn Evangelie.

Nader Bekeken wil dankbaar gereformeerd zijn. Die dankbaarheid mag ook blijken uit ontzag voor God zoals Hij zich in zijn Woord openbaar heeft.

Balten Pieter Hagens

162	REDACTIONEEL BALTEN PIETER HAGENS
163	SCHRIFTLICHT De heilige Geest overbrugt afstand BART VAN EGMOND
166	ACTUEEL De cultus van de keuze BALTEN PIETER HAGENS
170	THEMA • Half werk • '... zolang Christus de kandelaar niet wegneemt' FERDINAND BIJZET
178	DE WERELD EN HET WOORD Het beest uit de zee en de superstaat AAD KAMSTEEG
180	WOORDWAARDE Het zwaard van het Woord ERIK VAN ALTEN
183	COLUMN Muurvast HARRY WENDT
184	GELEZEN • Langzaam vormt zich een beeld HARRY WENDT • Meer liefde tot de aarde geen antwoord op secularisatie RINIE VAN REENEN
194	UIT ANDERE BLADEN • Mag God nog anders zijn? • Geloofsbelijdenis is koorzang PERRY STORM
200	GEDICHT Klein danklied. Ad den Besten BAUKE SELDENTHUIS

*Nieuw licht
op een bijbelgedeelte*

BEELD
WEB GALLERY
OF ART

De heilige Geest overbrugt afstand

'Ga op weg en maak alle volken tot mijn leerlingen, door hen te dopen in de naam van de Vader en de Zoon en de heilige Geest en hun te leren dat ze zich moeten houden aan alles wat ik jullie heb opgedragen. En houd dit voor ogen: Ik ben met jullie, alle dagen, tot aan de voltooiing van de wereld.'

(Mat. 28:19,20) ▶

Duccio di Buoninsegna, *Christus verschijnt aan de leerlingen op de berg in Galilea*

Werden de
apostelen niet
gesteld voor
**een taak die
ze onmogelijk
konden
uitvoeren?**

In de tijd tussen zijn opstanding en hemelvaart gaf de Here Jezus zijn leerlingen een opdracht, bij ons bekend als het zendingsbevel. Drie jaar lang had de Here Jezus hun onderwijs gegeven en ook in de veertig dagen na zijn opstanding gaf hij hen 'bevelen' (Hand. 1:2). Nu moesten zij de volken leren zich te houden aan alles wat Hij hun had opgedragen.

Een riskante opdracht?

De Here Jezus maakt van zijn leerlingen beslissende schakels in het overleveren van zijn onderwijs aan de rest van de wereld. Hij had immers zelf niets opgeschreven. Maar was dat niet heel riskant? De apostelen hadden veel van Jezus onderwijs nog niet begrepen. Bovendien waren het feilbare mensen, die zich konden vergissen en zich dingen verkeerd konden herinneren. Hoe kon Jezus hun dan deze opdracht toevertrouwen?

Daar komt bij dat de apostelen maar op één plaats tegelijk konden zijn. Bovendien zouden ze een keer sterven. Toch stuurde de Here Jezus hen naar alle volken op aarde. Niet alleen naar de volken uit hun eigen tijd, maar ook naar volken die er in de toekomst zouden zijn. Jezus' zendingsopdracht strekt zich immers in de tijd ook uit 'tot de voltooiing van de wereld'. Werden de apostelen niet gesteld voor een taak die ze onmogelijk konden uitvoeren? Hoe kon Christus door hen ooit mensen van alle tijden tot zijn discipelen te maken? Inclusief ons in de 21^e eeuw?

Herinnering

Laten we eerst die eerste vraag eens onder de loep nemen: hoe konden de leerlingen *alles* doorgeven wat de Here Jezus hun had opgedragen? Daarvoor hadden zij een belofte van hun Heer zelf. Tijdens zijn laatste maaltijd met

hen, in de nacht waarin hij gevangen genomen zou worden, beloofde Hij: *'De Trooster, de heilige Geest, Die de Vader zenden zal in Mijn Naam, Die zal u in alles onderwijzen en u in herinnering brengen alles wat ik u gezegd heb'* (Joh. 14:26, HSV).

We zien daarvan een mooi voorbeeld na Pinksteren. Als Petrus in het huis van de Romeinse hoofdman Cornelius het evangelie van de Here Jezus vertelt, valt de heilige Geest op alle mensen die het Woord hoorden, net zoals op de discipelen zelf op de Pinksterdag (Hand. 10:44). Voor Petrus is dat het teken dat Christus ook de heidenen door het geloof in de Here Jezus bij zijn volk wil inlijven.

Hoe wist hij dat? Dat vertelt hij later aan de gemeente in Jeruzalem: 'Toen ik begon te spreken, viel de heilige Geest op hen, evenals op ons in het begin. *En ik herinnerde mij het woord van de Heere, hoe Hij zei: 'Johannes doopte wel met water, maar u zult met de heilige Geest gedoopt worden'* (Hand. 11:16, HSV). De heilige Geest bracht Petrus dus het onderwijs van de Here Jezus in herinnering.

Als wij de brieven van de apostelen lezen met deze belofte van de Here Jezus in ons achterhoofd, ontdekken wij hoeveel van zijn onderwijs en van de feiten van zijn leven daarin terugkomen. Later schrijven de apostelen de vier evangeliën, als schriftelijke neerslag van wat ze eerst mondeling aan de gemeenten onderwezen hebben.¹ Daarin hebben ze *alles* weergegeven wat de Here Jezus hun had opgedragen om te onderwijzen.

Natuurlijk moesten de apostelen niet alleen *overleveren* wat Jezus gedaan en gezegd had. Ze moesten de volken ook leren *onderhouden* (vasthouden,

¹ De evangeliën Matteüs en Johannes zijn door een apostel zelf geschreven. Het evangelie van Marcus is de neerslag van het onderwijs dat Petrus gaf. Lucas heeft als naaste medewerker van Paulus zijn evangelie geschreven. Zo dragen alle evangeliën apostolisch gezag. Zie Eusebius, *Kerkgeschiedenis*, boek 2,15; 3,4; Irenaeus, *Tegen de ketterijen*, boek 3,10; 13-14.

bewaren en ook bewaken) wat Jezus bevolen had. We kunnen hun brieven dan ook begrijpen als concrete toepassing en nadere ontvouwing en verdediging van zijn onderwijs. Ook daarvoor had de Here Jezus hun de belofte van de Geest gegeven (Joh. 16:12-13).

Woord op schrift

Dan nu de tweede vraag: hoe konden de apostelen alle volken van alle tijden bereiken? Ze konden niet overal komen en ze zouden een keer sterven. Daarom gaan ze hun onderwijs opschrijven. Dat doen ze, omdat ze zich bewust zijn van hun unieke ambt: de Here Jezus had hun opgedragen om aan alle volken zijn onderwijs door te geven, en hun de belofte gedaan dat de heilige Geest hun alles zou te binnen brengen wat de Here Jezus hun had geleerd.

Een hele tijd hebben de gemeenten het gedaan met het *mondellinge* onderwijs van de apostelen. Het leven en onderwijs van Jezus zoals dat op schrift is gesteld in de evangeliën is eerst *mondeling* overgeleverd (vgl. 1 Kor. 11:23-25). De apostelen verwijzen in hun brieven ook naar de leer waarin de gelovigen onderwezen zijn (Rom. 16:17; Hebr. 6:2; 2 Joh. 9-10).

Maar we zien dat de apostelen al vroeg hun onderwijsambt ook door middel van brieven uitoefenen. Die brieven dragen hun apostolisch gezag, het gezag van Christus zelf. Daarom kan Paulus schrijven: 'Ik bezweer u bij de Heere dat deze brief aan alle heilige broeders wordt voorgelezen' (1 Tess. 5:27, HSV). En in de tweede brief aan de Tessalonicenzen schrijft hij: 'Sta dan vast, broeders, en houd u aan de overleveringen waarin u onderwezen bent door ons woord of door onze brief' (2 Tess. 2:15, HSV). De gelovigen in Kolosse, die hij nog nooit

gezien had en misschien ook nooit zou zien, drukte hij op het hart om de brief die hij aan hen schreef te delen met de broeders in Laodicea, en om zelf de brief van Paulus aan de Laodicenzen te lezen (Kol. 4:16).

De apostelen houden ook rekening met hun sterven. Petrus schrijft: 'Ik zal mij ook voortdurend beijveren dat u na mijn heengaan deze dingen in gedachten blijft houden' (2 Petr. 1:15). Hij spant zich ervoor in dat de gemeenten waaraan hij schrijft zich de dingen waarin hij hen onderwezen heeft ook nog herinneren als hij ze zelf

slagen van Jezus' zendingsopdracht aan zijn leerlingen. Hij bracht hun alles in herinnering wat de Here Jezus hun gezegd had. Zij onderwezen de gemeenten mondeling, én ze schreven Jezus' onderwijs op, zodat het een bereik kreeg dat hun praktische mogelijkheden en de duur van hun leven oversteeg. De heilige Geest heeft ervoor gezorgd dat de geschriften van de apostelen, die bewaard moesten blijven, door de kerk zijn aanvaard, bewaard en vermenigvuldigd. Zodat het onderwijs van de Here Jezus alle volken van alle tijden kon bereiken. Zo maken de apostelen tot op de dag van

De heilige Geest **garandeert het** **slagen van Jezus' zendingsopdracht** aan zijn leerlingen

niet meer kan herhalen. Hoe doet hij dat? Door deze brief te schrijven. En ook door het evangelie dat hij tot nu toe mondeling had overgedragen op te laten schrijven door Marcus. Aan het einde van zijn brief wijst hij verder op de brieven van Paulus, die kennelijk bij zijn lezers als gezaghebbende collectie bekend zijn (2 Petr. 3:15-16).

We zien in het Nieuwe Testament dus hoe de apostelen zich ervoor inspannen om door middel van hun brieven en de schriftelijke vastlegging van hun onderwijs gemeenten te bereiken waar ze zelf niet konden komen, en hen ook na hun dood bij dat onderwijs te bewaren.

Geest van het zendingsbevel

Wat we tot nu toe gezien hebben is dit: de heilige Geest garandeert het

vandaag leerlingen van Jezus en leren ze hun alles onderhouden wat Hij hun had opgedragen.

Als wij nu de geschriften van het Nieuwe Testament lezen, is het alsof de apostelen bij ons op de stoep staan. Ze komen namens Christus naar ons toe met precies hetzelfde onderwijs dat zij te brengen hadden aan de gemeenten van hun eigen tijd. Want dat onderwijs was bestemd voor de volken van alle tijden en plaatsen, tot aan de voltooiing van de wereld. Wij zijn onderdeel van de kerk van alle tijden als we hun geschriften zó aanvaarden; als het onderwijs van de verhoogde Christus voor ons vandaag, dat door de heilige Geest bij ons wordt gebracht en dat Hij wil schrijven in ons hart (2 Kor. 3:1-3). ■

De cultus van de keuze

Het opschrift boven deze bijdrage is de titel van een in het Nederlands vertaald boek van de Engelse predikant John Benton over christenen in een consumptiecultuur.¹ Consumeren is van alle tijden: iedereen moet consumeren om te leven. *Consumentisme* gaat echter een stap verder, schrijft Benton: 'Het consumentisme belooft geluk door middel van materiële goederen en diensten, en slaat munt uit het plezier dat de klant beleeft aan het zelf kunnen kiezen' (p. 13).

Consumentisme is iets anders dan het materialisme van de oude stempel. Het verschil is niet zozeer de toegenomen koopkracht maar vooral het grote belang van de persoonlijke keus. Een persoonlijke keus maken, dat geeft mensen een prettig gevoel van macht: ik bepaal hoe ik mijn geld uitgeef. Bij het winkelen sta 'ik' in het middelpunt. De klant is koning (Benton, p. 14).

Een grote hoeveelheid van keuzemogelijkheden leidt er ook toe dat bij 'ethische uitdagingen' de meningen uiteenlopen - niet alleen in onze samenleving, maar ook in de kerk

Postmodern

Het consumentisme is dan ook verweven met de postmoderne wereld. Postmodernisme is niet alleen een filosofie die het subjectieve verheerlijkt, maar ook een levensstijl waarin de persoonlijke en onmiddellijke behoeftebevrediging van het autonome en vrije individu centraal staat. Het psychische welbevinden gaat boven alles en dat maakt van de postmoderne cultuur een 'therapeutische cultuur'. De vrije keuze is dé manier om gelukkig te worden. Hoe meer keuzemogelijkheden er zijn, hoe groter de kans dat er iets tussen zit wat bij jou past.

Maar: verstandig kiezen wordt steeds lastiger. Want via het internet worden wij voortdurend gebombardeerd met informatie over alle mogelijke onderwerpen. Bovendien: niet het verstand maar de verbeelding is momenteel toonaangevend. Postmoderne mensen gaan bij het nemen van een besluit af op hun gevoelens. Ze volgen hun hart in plaats van hun hoofd (Benton, hfdst 2).

De kerk als tegencultuur

Als christenen zijn we in de wereld, maar niet van de wereld. Is dat ook echt zo? Ds. Benton is daar niet gerust op. Hij ziet namelijk dat steeds meer christenen verwereldlijken, niet vanwege grove zonden, maar doordat ze worden afgeleid door de trivialeiteiten en de oneindige hoeveelheid tijdverslindende keuzemogelijkheden van de consumptiemaatschappij. Al deze zaken hoeven in zichzelf niet verkeerd te zijn, maar ons leven wordt overvol van dingen, diensten, vermaak en nog veel meer. Onze aandacht is niet meer primair op God gericht. Dit is de belangrijkste oorzaak van de machteloosheid van de kerk in deze tijd, aldus Benton. De kerk functioneert niet meer als krachtcentrale van een christelijke tegencultuur in onze westerse samenleving (p. 39).

Kerkmensen nemen de huidige cultuur mee naar de kerk. En in die cultuur bedoelt men met 'het goede' niet langer iets moreels, maar iets therapeutisch. De mens wordt vooral gezien als slachtoffer in plaats van als een actieve zondaar die zich moet bekeren (p. 138). Predikanten voelen zich onder druk gezet om de boodschap van de kerk daarbij aan te passen.

Pluraliteit

Een grote hoeveelheid van keuzemogelijkheden leidt er ook toe dat bij 'ethische uitdagingen' de meningen uiteenlopen – niet alleen in onze samenleving, maar ook in de kerk. Daaraan wijdt prof. Ad de Bruijne een bijdrage in de bundel *Niet zonder elkaar*, die verscheen bij de vorming van de nieuwe NGK.² Een gemeenschappelijke christelijke levensstijl bestaat niet meer en we zien overal een toenemende ethische pluraliteit. Hoe komt dat? De Bruijne:

'Pluraliteit is gegeven met onze huidige manier van leven in de westerse wereld. Klassieke zuilen en gesloten verbanden zijn opengebrouwen. Wij ervaren onszelf nadrukkelijker dan vroeger als individuen die op alle levensterreinen zelf moeten kiezen. En

moderne media en de netwerksamenleving waarvan wij deel uitmaken, reiken ons meer keuzeopties aan dan ooit. Dat geldt voor alle fenomenen, van soorten pinda's tot studierichtingen en zeker ook voor ethische praktijken en opvattingen. Ik zeg niet dat deze pluraliteit alleen maar mooi is. Integendeel, zij kan onzeker maken en de christelijke levensstijl ondermijnen. Toch kan zij ook bewerken dat je bewuster kiest en uiteindelijk overtuigder ergens voor staat en gaat. In ieder geval kunnen wij niet negeren dat dit nu eenmaal de voorgegeven context van ons leven en ons kerk-zijn vormt. Daarop moeten we inspelen om binnen die context samen Christus te volgen' (p. 213/214).

Broederliefde

Tegenover begrijpelijke maar onbijbelse reacties als vrijblijvendheid of dwang plaatst De Bruijne het geheim van de eenheid van de gemeente en de bijbehorende eensgezindheid als werk van de Geest (p. 215). Deze eenheid van de Geest is het bijbelse profiel van de christelijke gemeente, met de onderlinge liefde (de 'broederliefde') als primaire ethische roeping. De kerk is een ethisch wonder van de eerste orde, aldus De Bruijne. En die eenheid van de Geest merk je vooral in christelijke eigenschappen of deugden. Ik citeer:

'Anders dan sommigen denken, dwingen de apostelen rond veel ethische thema's geen eenheid van handelen af. Het apostelconvent in Handelingen 15 beperkt zich expres tot enkele kernpunten. En de brieven leren de christenen vaak meer hoe zij moeten omgaan met verschilpunten dan dat zij eenheid van gedrag voorschrijven. Ethische eenheid is wel nodig, maar die moet groeien. Van binnenuit en van onderaf. Efeziërs 4 stelt dat wij vanuit de gegeven eenheid met Christus toegroeien naar Christus en zo naar grotere kennis van de waarheid en verdiepte eenheid' (p. 216/217).

Het karakter van Christus

De *ethische eenheid* van christenen in het Nieuwe Testament herken je aan iets fundamenteelers dan eenheid van handelen, schrijft De Bruijne. De Bergrede begint met een 'profiel-schets' van christelijke eigenschappen of deugden en de brieven

1 John Benton, *De cultus van de keuze. Christenen in een consumptiecultuur*, Heerenveen 2000.

2 Ad de Bruijne, 'De grootste ethische uitdaging ...', in: Tiemen Dijkema, Leendert de Jong, Jan Mudde en Merijn Wijma (red.), *Niet zonder elkaar*, Amsterdam 2023, p. 213-218.

benadrukken de vrucht van de Geest of de trekken van de nieuwe mens. Dat vergt dat we ons – *ondanks alle verschillen* – samen concentreren op de christelijke deugden die ons leven en samenleven sturen, meer dan op de plichten voor gedrag: *‘Alleen die insteek helpt om te groeien in Christus én naar Christus. Gods grote doel is niet alleen dat wij allemaal goede dingen doen en slechte dingen vermijden. Daarbovenuit verlangt Hij ernaar dat we allemaal op Christus lijken en zo samen zijn beeld vertonen. Daarom vatten de apostelen het christelijk leven primair samen in drie deugden: geloof, hoop en liefde. En als zij Gods wet noemen, ook met concrete geboden, spitsen zij die eerst toe op de liefde als de ene allesomvattende deugd die tegelijk het grootste gebod vormt’* (p. 217).

Kortom: *‘Met die pluraliteit in visie en gedrag zoek je samen de diepte van de Geest die allen vormt in het karakter van Christus. Dat opent een groeiproces dat je ondanks de verschillen samen doormaakt’* (p. 218).

Praktijk

Dan ontdek je volgens De Bruijne dat de mate van ethische pluraliteit ook wel weer meevalt. Ondanks onze verschillen lijken we op elkaar doordat we dezelfde deugden nastreven en dezelfde ondeugden afdalen. Daarin ervaar je fundamentele ethische eensgezindheid, die je zou vergeten wanneer je focust op thema's waarover je verschilt. Ik citeer weer: *‘En die eensgezindheid kan ook concreet worden in de praktijk. Want misschien denk en doe je verschillend rond de bekende ethische ‘hot items’. Maar vanuit Christus’ karakter werk je intussen wel samen in de voedselbank, bezoek je samen gevangenen en zieken, ondersteun je samen vervolgde christenen, vluchtelingen of daklozen, offer je samen tijd en energie voor de gemeente of de buurt, schenk je beiden een deel van je inkomen weg, en let je samen op je taalgebruik. En er is nog veel meer. Want het veld van de ethische handelingspraktijk is breder dan dat van hete hangijzers en dilemma’s.’*

Met als prognose: *‘Als wij al op zoveel praktijkpunten samenstemmen, vinden we elkaar uiteindelijk vast ook wel op andere punten waar dat nog wenselijk is’* (p. 218).

Onze huidige manier van leven

Als ik het betoog van prof. De Bruijne vergelijk met dat van ds. Benton valt me een verschil op. De Bruijne ziet onze huidige manier van leven in de westerse wereld als *‘de voorgegeven*

context van ons leven en ons kerk-zijn’ (iets wat ons overkomt), terwijl bij Benton die context juist ter discussie staat (de kerk als tegencultuur). Benton roept een medeplichtige (zondaar) op tot bekering, terwijl De Bruijne een soort overlevingsstrategie aanreikt: laat de kerk zich opgewassen tonen tegen de pluraliteit van onze laatmoderne cultuur (p. 216).

Ds. Benton wijst onbekommerd op Gods geboden. De liefde voor God en voor de naaste is de vervulling van de wet. Maar in onze westerse wereld met zijn overdaad staat die liefde juist onder druk. En mensen die gewend zijn om eigen keuzes te maken, ervaren gezag en gehoorzaamheid als een beperking van hun keuzevrijheid. Onze levenswijze is echter geen *voorgegeven context*; we moeten ons bekeren en die levenswijze veranderen, zegt Benton terecht.

Als pluraliteit aanvaard wordt als gegeven met *onze huidige manier van leven*, werkt dit in de kerk door bij de uitleg van de Bijbel. Bij ethische keuzes hebben christenen hun Bijbel wel als ‘geestelijk kompas’, maar dat ‘kompas’ is polyinterpretabel (meerduidig). Hoe moeten we dan Christus volgen?

De kerk als wonder

Ik stem graag toe dat de kerk een door de Geest gewerkt ‘ethisch wonder’ is. Christenen vanuit alle volken en bevolkingsgroepen leven daar – als het goed is – in liefde samen. Maar is deze nadruk op de door de Geest gewerkte onderlinge liefde niet wat eenzijdig? Christus vergadert zijn kerk door zijn Geest en Woord (Zondag 21 HC). De heilige Geest bewerkt zo’n ethisch wonder door de verkondiging van het evangelie. Samen eerbiedig luisteren naar en buigen voor het Woord van God geeft eenheid en eensgezindheid in de gemeente, uit liefde voor God en voor onze naaste. Maar dan begrijp ik De Bruijne niet als hij zegt dat de apostolische brieven de christenen vaak meer leren hoe zij moeten omgaan met verschilpunten dan dat zij eenheid van gedrag voorschrijven. Het gaat de apostelen om onze *eensgezindheid met Christus*, zowel in *samen omgaan met middelmatige verschilpunten* als in *samen buigen voor het Woord van God* en alles verwerpen wat daarmee in strijd is. Dit mis ik in de bijdrage van De Bruijne.

Toegroeien naar Christus

De apostel Paulus schrijft in Efeziërs 4 dat we ‘door ons aan de waarheid te houden en elkaar lief te hebben, samen

volledig toegroeien naar (...) Christus' (vs. 15). En 'ons aan de waarheid (d.w.z. het verkondigde evangelie) houden' staat tegenover meewaaien met *elke wind van leer* die ons op een dwaalspoor wil brengen (Ef. 4:14).

De Bruijne verwoordt wat Paulus hier zegt als: 'vanuit de gegeven eenheid met Christus toegroeien naar Christus en zo naar een grotere kennis van de waarheid en verdiepte eenheid'. Daarmee richt hij zich meer op Christus *als persoon* dan op het Woord van Christus. Je merkt dat ook bij zijn aandacht voor het *karakter* van Christus gekoppeld aan de christelijke deugden.³ Maar wordt zo het *karakter* van Christus niet uitgespeeld tegen het Woord van Christus? Biedt in onze tijd waar het Woord in geding is het *karakter* van Christus meer houvast dan het Woord van Christus?

Navolging

Pluraliteit is nu eenmaal de voorgegeven context van ons leven en kerk-zijn, maar in de praktijk valt deze pluraliteit gelukkig mee, aldus De Bruijne. Als we onze *meningsverschillen* voorlopig parkeren en ons richten op de navolging van Christus, zal blijken dat we veel gemeenschappelijks hebben. Deze redenering gaat uit van de vooronderstelling dat het om *meningsverschillen* gaat: subjectieve, menselijke opvattingen of interpretaties. Maar een christen zal verschillen allereerst moeten toetsen aan de Bijbel. Als die verschilpunten het gevolg zijn van een toenemende pluraliteit in de uitleg van de Bijbel, betekent het parkeren ervan dat je ook een deel van de waarheid parkeert. Is het niet veel beter om eigen gedachten-spinsels op te geven en samen eerbiedig te buigen voor wat de Bijbel leert?

Christus zegt (Mat. 12:50): '... ieder die de wil van mijn Vader in de hemel doet, is mijn broer en mijn zus en mijn moeder.' Navolging van Christus is de wil van God doen. Dat mag je niet uitspelen tegen de christelijke deugden, want deze zijn niet los verkrijgbaar. Alles is vrucht van de Geest, die in onze harten wil werken door de verkondiging van de waarheid – het evangelie van onze redding. ■

3 Prof. De Bruijne verbindt het karakter van Christus met christelijke deugden als 'zachtmoedigheid, bewogenheid, eerlijkheid, rechtvaardigheid, zelfbeheersing, vriendelijkheid en meer' (p. 218). Is dat beeld niet eenzijdig? Zie wat Jan Wesseling schreef over 'Gods karakter' in zijn artikel 'Sluiproute of dwaalspoor?', in: *Nader Bekeken*, jrg. 31, nr. 4, april 2024, p. 128.

Navolging van Christus

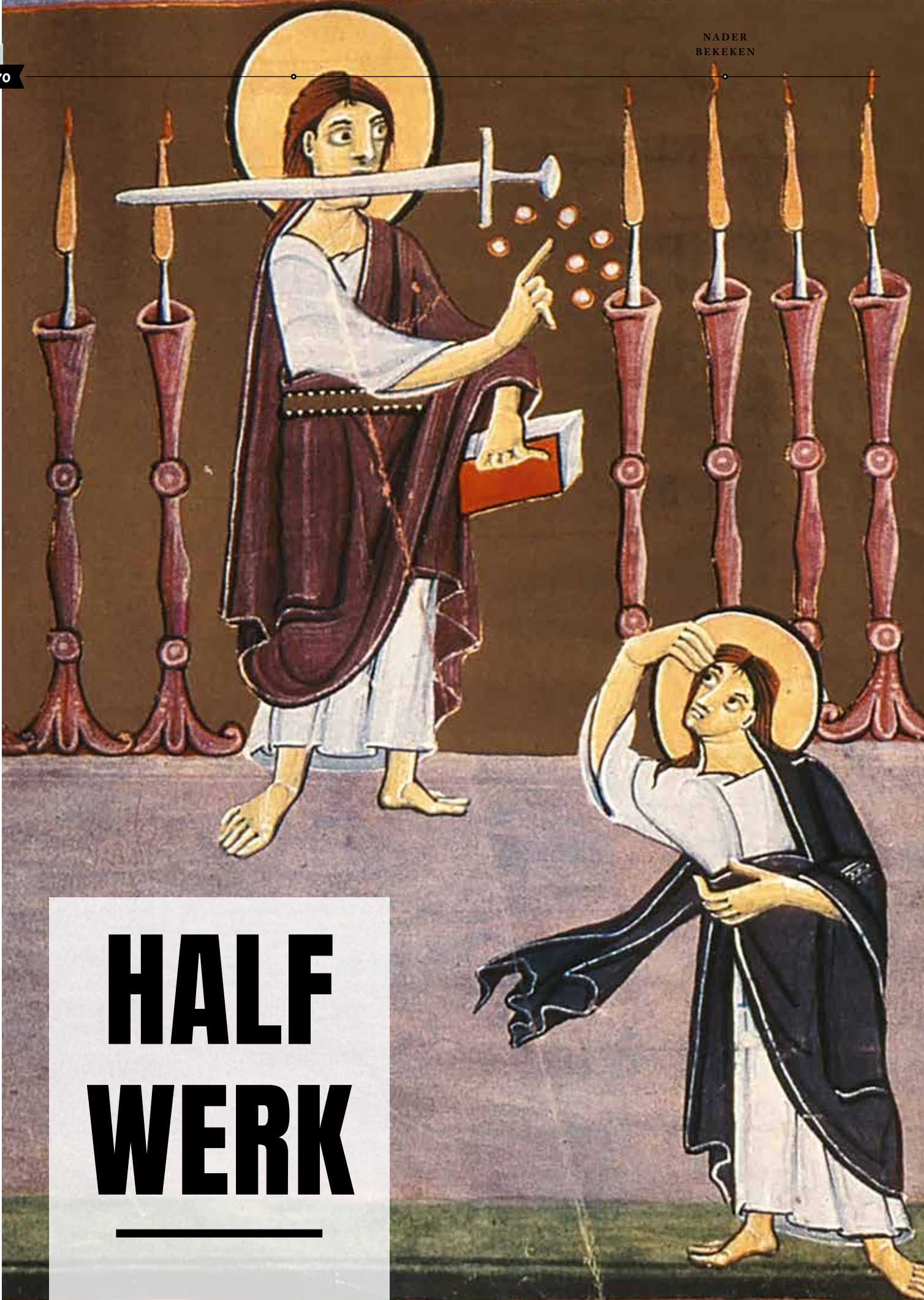
is de wil van God doen.

Dat mag je niet uitspelen

tegen de christelijke

deugden, want deze zijn

niet los verkrijgbaar

HALF WERK

‘Wij zijn het er ook niet mee eens dat ook vrouwen nu ouderling en predikant kunnen worden. En dat homoseksueel samenleven als een aanvaardbare variant op een huwelijk tussen man en vrouw wordt beschouwd. Maar waar het in het Evangelie om gaat – onze verlossing uit genade, door Christus’ offer voor onze zonden alleen – dat wordt toch nog steeds verkondigd?’

Dit laatste wordt nogal eens als argument gebruikt om de koerswijziging die zich in de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) voltrokken heeft te vergoelijken.

E

n het valt niet te ontkennen: de reddende betekenis van Christus’ kruisdood heb ik in de

GKv door niemand horen ontkennen. Al wordt die niet meer zo benadrukt als dat door de Gereformeerde Kerken eeuwenlang gedaan is, bijvoorbeeld in de beschaamde belijdenis van de Dordtse Leerregels, hoofdstuk 5, artikel 1 en 2: ‘God verlost hen die Hij (...) door de Heilige Geest opnieuw geboren doet worden, wel van de tirannie en slavernij van de zonde, maar in dit leven niet helemaal van het vlees en het lichaam van de zonde. *Hierdoor zondigen zij in hun zwakheid elke dag*

weer en zelfs aan de beste werken van de heiligen kleven gebreken. Dit geeft hun voortdurend (! FJB) reden zich voor God te verootmoedigen en hun toevlucht tot de gekruisigde Christus te nemen.’

Weinig aandacht

Onder millennials (geboren tussen 1980 en 2000) leeft het onderwerp ‘vergeving van de zonden’ zelfs nauwelijks. Dat bleek zo’n tien jaar geleden uit een enquête van het blad *Onderweg* waarin onderzocht werd wat zij belangrijk vinden. Ook een

Bamberg Apocalypse (middeleeuws manuscript), *De mensenzoon en de zeven kandelaren*

(‘Zalig is hij die leest en zijn zij die horen de woorden van de profetie, en die in acht nemen wat daarin geschreven staat, want de tijd is nabij.’)

aantal studenten aan de Theologische Universiteit, toen nog in Kampen, deed eraan mee. ‘Omzien naar elkaar in de gemeente’ was het meest aangevinkte thema, gevolgd door ‘Hoe je christen bent in het dagelijks leven’. ‘Dat zondige mensen vergeving nodig hebben en hoe ik met mijn zonden

delbergse Catechismus: Christus heeft ons niet alleen met zijn bloed gekocht en vrijgemaakt van onze schuld bij God, maar Hij vernieuwt ons ook door zijn Heilige Geest tot zijn beeld. Onze Verlosser doet geen half werk. Hij volstaat niet met de *vergeving* van onze zonden. Hij zorgt ook voor de

de zonde en de ongerechtigheid. De apostel Paulus omschreef daarom in de brief aan de Romeinen zijn taak om de heidenen te zoeken met het evangelie niet slechts als de roeping om heidenen tot *geloof* te brengen, maar: tot de *gehoorzaamheid van het geloof*.⁵

De allerbelangrijkste vraag

- hoe kom ik van mijn zonden af

die er elke dag nog zijn? -

lijkt ondergesneeuwd

kan breken’ werd niet aangevinkt. De allerbelangrijkste vraag – hoe kom ik van mijn zonden af die er elke dag nog zijn? – lijkt ondergesneeuwd. Alsof je, wanneer je jezelf een gelovige weet, dáár verder niet over in hoeft te zitten. Alsof je dan zo’n voorraad genade van Jezus Christus hebt ontvangen dat je het daar de rest van je leven wel mee kunt doen, en het gebed ‘vergeef ons onze schulden’ voor jou geen dagelijks gebed meer hoeft te zijn.¹

vernieuwing van ons leven. De vergoing is de basis voor wat God eigenlijk in ons leven bewerken wil: dat wij weer worden zoals Hij de mens vanaf het paradijs al bedoelde.

In de terminologie van de Catechismus is dat de heiligmaking, die onlosmakelijk meekomt met de rechtvaardigmaking. Het loopt als een rode draad door deze belijdenis.² Nu Christus onze eigenaar geworden is,³ wil Hij

‘Geroepen en verplicht’

Hoorden we dat niet altijd al in ons oude doopformulier? ‘*Wij worden door de doop ook geroepen en verplicht* – of we nu als kind gedoopt worden of als volwassene – *tot een nieuwe gehoorzaamheid*.’ Dat vloeit voort uit de opdracht die Christus zijn apostelen met betrekking tot de doop meegaf: ‘*(...) en leer hun onderhouden al wat Ik u geboden heb*’. Immers, zo had Hij gezegd: ‘*Als u Mij liefhebt, neem dan mijn geboden in acht. (...) Wie mijn geboden heeft en die in acht neemt, die is het die mij liefheeft*’.⁶ Zijn apostel Johannes greep daarop terug in zijn eerste brief: ‘*En hierdoor weten wij dat wij Hem kennen: namelijk als wij zijn geboden in acht nemen. Wie zegt: Ik ken Hem, maar zijn geboden niet in acht neemt, is een*

Vergeving én vernieuwing

Maar afgezien van die verminderde aandacht onder jongeren (maar ook ouderen) – is het waar dat het evangelie van ‘verlossing door Christus alleen’ onaangetast is gebleven, ondanks de door de GKv in 2017 ingeslagen koers? Nee, een deel van dat evangelie is wel degelijk aangetast. Want Christus’ verlossingswerk bestaat in twee delen. Dat belijden we al eeuwen met Zondag 32 van de Hei-

voortaan ook de dienst uitmaken in ons leven. Nu vraagt Hij gehoorzaamheid. Ons hele leven, met ons hele lichaam, moet nu dienstbaar zijn aan de gerechtigheid in een heilig leven,⁴ het mag niet meer in dienst staan van

*leugenaar (...)*⁷ Het is Christus’ eigen Geest die ons zijn geboden voorhoudt, ons er steeds weer aan herinnert en ermee confronteert. En die daardoor werkt aan de vernieuwing van ons leven – dat noodzakelijke verlengstuk

**De vergoing is de basis voor wat
God eigenlijk in ons leven bewerken wil:
dat wij weer worden zoals Hij de mens
vanaf het paradijs al bedoelde**

aan Christus' verlossing van ons leven.

In de nu Nederlandse Gereformeerde Kerken is een nieuwe manier van bijbellezen geïntroduceerd en door twee synoden gelegitimeerd. Men wil meer rekening houden met het feit dat de bijbellezer vandaag in een andere tijd, cultuur, kerkelijke situatie en dergelijke leeft dan de bijbellezer/-hoorder in de ontstaanstijd van de Bijbel. De lezer nu komt met andere vragen naar de Bijbel toe dan de lezer toen. Dat zou betekenen dat bijvoorbeeld uitspraken van Paulus niet zomaar in onze tijd en omstandigheden toepasbaar zijn. Hij gaf in zijn tijd en cultuur en kerkelijke setting *zijn* visie op vrouwelijke ambtsdragers, op homoseksuele relaties en dergelijke. Wij kunnen daar vandaag niet meer mee uit de voeten en gaan zoeken naar een andere toepassing. Desnoods leggen we wat hij toen schreef naast ons neer als niet meer passend in onze cultuur. Of we vinden dat we een voorschrift dat Paulus gaf in zijn tijd en cultuur (1 Tim. 2:12: géén vrouwelijke ambtsdragers), vandaag mogen omdraaien (wél vrouwelijke ambtsdragers).

bepaalde opzichten in onze cultuur niet meer uit de voeten kunnen met wat we in die teksten altijd gelezen hebben. En dus gaan we de Bijbel anders benaderen.

De kern niet in het geding?

Zo wordt de inachtneming van Christus' geboden ondergraven. We zien deze nieuwe manier van omgaan met Christus' geboden inmiddels op meerdere fronten doorwerken binnen de Nederlandse Gereformeerde Kerken. Kun je dan volhouden dat de kern van het evangelie: Christus' verlossing van ons leven, gelukkig nog niet in het geding is? Is die niet vanaf 2017 fors ondergraven door een nieuwe manier van ermee omgaan?

Christus is niet tevreden met half werk. Wij wel?! ■

Meer en meer gaat ons leven de geboden van de Bijbel bepalen in plaats van dat die geboden ons leven bepalen

Meer en meer gaat ons leven de geboden van de Bijbel bepalen in plaats van dat die geboden – die ook toen al vaak haaks op het doen en denken van de mensen stonden – ons leven bepalen. Want het anders lezen van teksten begint niet bij nieuw inzicht in Gods Woord, maar bij het gevoel dat wij in

1 Zie ook Wilco Veltkamp, 'Leven in de voltooide tijd', in: *Nader Bekeken* jrg. 31, nr. 4, april 2024, p. 132-136.

2 *Heidelbergse Catechismus*, antwoord 18, 31, 43, 45, 48, 60, 64, 70, 76, 86, 88-91, 115.

3 Zie antwoord 1 en 34.

4 Zoals de apostel Paulus schrijft in Rom. 6, m.n. in vs. 16-20, na vs. 12.

5 Rom. 1:5 en 16:26

6 Joh. 14:15 en 21.

7 1 Joh. 2:3,4. Zie ook 2 Joh.:6.

**‘... ZOLANG CHRISTUS DE
KANDELAAR NIET WEGNEEMT’**

De eeuwen door werden christenen op een gegeven moment geconfronteerd met de vraag of ze nog wel langer konden blijven in hun gemeente waarin ze de kenmerken van de ware kerk zagen verbleken.

De laatste jaren zijn ook veel gereformeerde christenen voor die vraag komen te staan.

Z

e merkten dat de preken oppervlakkiger waren geworden. De ernst van de zonde die een dagelijkse bekering nodig maakt,

werd nauwelijks meer beklemtoond. Het menselijk gevoel werd meer bepalend dan wat Gods Woord zegt. De levensstijl was niet meer opvallend anders dan die van de ongelovige wereld.

Maar wanneer mag je weggaan? Je onttrekken aan zo'n gemeente? En aan het kerkverband waartoe je gemeente behoort?

Sommigen hebben al besloten te breken met de gemeente en het kerkver-

band waartoe ze jarenlang behoorden. Ze hebben zich bij een andere gemeente aangesloten. Anderen aarzelen nog steeds. Want *mág* het nu al wel? Moet je niet blijven zolang Christus zelf de kandelaar niet wegneemt?

Argument?

Deze laatste vraag, een verwijzing naar Openbaring 2:5, heb ik meer dan eens horen stellen. Als een doorslaggevend argument om nog niet weg te gaan. Ook al zit je vaak met gekromde tenen in de kerk. En ook al kom je geregeld niet dankbaar maar verdrietig uit de

kerk. Al zie je het bloeiende kerkelijke leven van nog niet zo heel lang geleden nu heel hard inzakken. En al voel je je al eenzamer te midden van de andere gemeenteleden die niet snappen waarom jij zo moeilijk doet. En ook al vond je bij de kerkenraad, en vervolgens ook bij het kerkverband, geen oor meer voor je bezwaarschriften die je aanvankelijk nog wel schreef.

Het kerkelijk leven wordt steeds donkerder. Maar als Christus de kandelaar nog niet wegneemt, mag ik dan wel weggaan?

Meerdere beelden

In Openbaring 2 wordt met 'kandelaar' inderdaad de plaatselijke gemeente bedoeld (vgl. Op. 1: 20). Maar het is belangrijk om te bedenken dat Gods Woord meerdere beelden gebruikt om iets te verduidelijken. Met het ene beeld (de kandelaar) is niet alles gezegd, er staan andere naast. Voor de kerk wordt ook het beeld gebruikt van schapen die weggelopen bij een huurling omdat ze de stem van de goede Herder niet herkennen (Joh. 10). Christus zelf waarschuwt voor valse profeten die in schaapskleren naar ons toe komen maar van binnen roofzuchtige wolven zijn (Mat. 7:15). De apostel Paulus houdt dit waarschuwende beeld later nog eens voor aan de oudsten van de kerk te Efeze (Hand. 20:29,30).

Gods Woord roept op om je door zulke voorgangers niet te laten meeslepen, ook al gebeurt het heel geleidelijk. Wolven kunnen in een schapenvacht komen omdat de satan zich kan voordoen als een engel/boodschapper van het licht (2 Kor. 11:13-15). 'Keer u van hen af', schrijft Paulus in Ro-

meinen 16:17,18. En met iets andere woorden klinkt die oproep ook in Galaten 1:9, 2 Tessalonicenzen 3:6, 1 Johannes 4:1 en 2 Johannes 1:9,10.

Licht voor de wereld

Maar wanneér moet je je dan definitief afkeren? Wanneer mag je als schaap herders gaan zoeken bij wie je je weer veilig kunt voelen? Moet je daarmee niet wachten tot Christus de kandelaar helemaal wegneemt?

Bedenk dat de oproep om je niet door onbetrouwbare ambtsdragers te laten meenemen bij Christus vandaan, niet staat tegenover dat beeld van de kandelaar die door Christus weggenomen kan worden. Want er staat in Openba-

Christus heeft zijn kerk als een kandelaar neergezet in deze wereld waarin de vorst der duisternis huishoudt

ring 2 niet bij h^oe Christus dat doet. Is dat van de ene dag op de andere? Of geleidelijk? Is dat pas een feit wanneer een gemeente officieel opgeheven wordt? Wanneer het kerkgebouw een andere functie krijgt?

Bedenk ook dat het Christus niet om die kandelaar op zichzelf te doen is, maar om het *licht* dat Hij door middel van die kandelaar verspreiden wil. Het licht van zijn verlossing. Christus heeft zijn kerk als een kandelaar neergezet in deze wereld waarin de vorst der duisternis huishoudt. Om het licht dat Hij is komen terugbrengen, uit te stralen. Zouden daarom de voorgangers in elke gemeente 'sterren' genoemd worden: weerkaatsers van Christus' licht?

Maar als een gemeente dat licht nauwelijks meer uitstraalt, als die

gemeente bestaat uit mensen die door het evangelie wel aangeraakt zijn, maar er niet meer door geraakt worden; die niet meer in vuur en vlam staan voor God en voor Christus, maar veel meer warmlopen voor wat de wereld om hen heen belangrijk vindt – wat voor aantrekkingskracht heeft zo'n gemeente dan nog? Hoe leren buitenstaanders door zo'n gemeente tegen Christus aankijken?

Geestelijke brandstof

Een kandelaar (de gemeente) kan alleen helder blijven branden als er constant verse olie naar de lampen gevoerd wordt. Die beeldspraak gebruikt God in Zacharia 4:2-3 en 11-14. En die keert terug in Openbaring 11:3-4. De olie is het beeld voor de heilige Geest van Christus. Bij de toevoer van Gods Geest naar de lampen spelen ook mensen een beslissende rol, blijkt uit die beide bijbelgedeelten. De door God geroepen bijzondere ambtsdragers in de kerk zijn door Hem geplant als olijfbomen, vervuld met geestelijke brandstof om de kandelaar brandende te houden. In Openbaring 11 worden ze daarom zelfs met de kandelaar vereenzelvigd. De twee profeterende getuigen die Johannes in dat visioen ziet optreden in een steeds donkerder wordende wereld, zijn de twee olijfbomen *en* de twee kandelaars. Zij zorgen dat Christus' licht blijft branden in de wereld.

Maar als bij een gemeente die olijfbomen hard aan het verdorren zijn, doordat ze hun voeding niet meer uit hemelse bodem alleen trekken? Als ze de toevoer van de zuivere olie van de Geest naar de lampen op de kandelaar al meer afknijpen, zodat de kandelaar

steeds flauwer gaat branden? Als ze al meer vervuilde olie aanvoeren en de kandelaar gaat walmen en roet verspreidt in plaats van licht? Dan is dus ook de kandelaar hard bezig te verdwijnen! Want wat is een kandelaar zonder helder licht?

Gebrek aan brandstof?

Hóe Christus de kandelaar in Efeze misschien zou wegnemen zei Hij er niet bij. Maar mogen we dan niet denken aan steeds meer kerkleden die, door het gebrek aan voldoende zuivere olie door de voorgangers, teruggleden in de wereld? Paulus waarschuwde Timoteüs, zijn medewerker in de kerk te Efeze, daar al voor (1 Tim. 4:1). Wanneer je, door een al meer verschalende prediking, steeds minder de Geest voluit aan het Woord hoort komen; wanneer de olijfbomen van de gemeente, de ambtsdragers van wie je zuivere geestelijke olie nodig hebt, ondanks Christus' waarschuwing op de

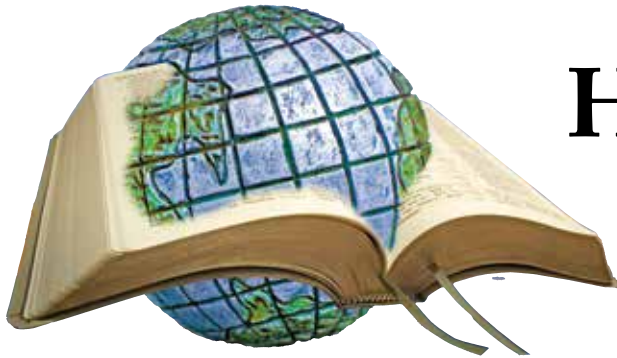
dof gaan branden door gebrek aan verse olie van de Geest, óf in je nabijheid een kandelaar zoeken met olijfbomen die wél functioneren zoals Christus het bedoelde. Met ambtsdragers door wie je weer volop bijgetankt wordt om samen met de anderen te kunnen stralen in deze donkere wereld.

De vraag is dus niet: mag ik deze gemeente wel verlaten als Christus de kandelaar nog niet heeft weggenomen? De vraag moet zijn: kan ik in deze gemeente met deze ambtsdragers nog wel samen met de anderen een lichtend licht van Christus zijn? Of dreig ook ik – of dreigen mijn kinderen – al meer een flauw flakkerend vlammetje te worden door gebrek aan brandstof? Die vraag moet ieder in zijn eigen gemeente beantwoorden. ■

De door God geroepen bijzondere ambtsdragers in de kerk zijn door Hem geplant als olijfbomen, vervuld met geestelijke brandstof om de kandelaar brandende te houden

ingeslagen weg voortgaan, dan kom je als gemeentelid al meer voor de keus te staan. Wellicht ook omdat de liefde steeds meer gaat ontbreken.

Dan wordt het: óf geleidelijk aan zelf – en anders je kinderen wel! – al meer

Het beest uit de zee en de superstaat

'Toen zag ik uit de zee een beest opkomen (...). Vol bewondering ging de hele wereld achter het beest aan (...). Het beest kon zijn bek gebruiken voor grootspraak en godslasteringen'

(Op. 13:1,3,5)

'Wees waakzaam en bid onophoudelijk om te ontkomen aan de dingen die gebeuren gaan en om voor de Mensenzoon te kunnen verschijnen'

(Luc. 21:36)

In betrekkelijk korte tijd kunnen politici flink van overtuiging veranderen. Was in de 20^e eeuw het beginsel van nationale soevereiniteit nog zo ongeveer heilig, tegenwoordig gaat het veel meer om globalisering, integratie, supranationaliteit, mondialisering. Intussen was het precies dat waar Nederlandse orthodoxe christenen indertijd voor waarschuwden. Ze maakten uit de Bijbel op dat er bij machtsbundeling tot wereldrijken voor gelovigen grote gevaren dreigden. Nu slaat een bijbellezer inderdaad de schrik om het hart als hij ziet wat supermachten in de oudtestamentische tijd aanrichtten.

Zo waren de Assyriërs oorlogszuchtig en gewelddadig. Hun imperialistische gebied strekte zich uit over Egypte, Syrië, Israël, het noorden van Arabië en delen van Turkije en Perzië. In de 8^e eeuw voor Christus voerden zij het tienstammenrijk in ballingschap.

Het Babylonische Rijk strekte zich uit van het huidige Bagdad tot de Perzische Golf. Het was verantwoordelijk voor de verwoesting van de Joodse tempel en de deportatie van Juda, het tweestammenrijk. In de Bijbel staat Babel symbool voor hoogmoed, slechtheid, opstand tegen God.

Het Romeinse Rijk (63 v.Chr.-135 na Chr.) omvatte alle landen rond de Middellandse Zee. Het maakte een bloedig einde aan het nationaal Joodse bestaan in het Beloofde Land. De Romeinse historicus Cassius Dio schrijft dat '986 van de bekendste Joodse steden met de

grond gelijk werden gemaakt, er 580.000 mensen bij gevechten sneuvelden en het aantal doden door hongersnood, ziekten en vuur niet eens te tellen was.'

Tegelijk zetten deze en andere wereldrijken positieve ontwikkelingen in gang. De Assyriërs maakten dankzij lucratief handelsdrijven en belastinginning een grote mate van welvaart mogelijk. De Babyloniërs namen toe in kennis over literatuur, geneeskunde en rekenkunde. Zij ontwikkelden de bekende stelling van Pythagoras, een van de pijlers van de meetkunde. Rome zorgde voor relatieve rust en bedrijvigheid in haar Pax Romana. Het Romeinse recht heeft tot op vandaag positieve invloed op westerse rechtsgelijkheid en -eenheid.

Orthodoxe gereformeerden

Hoe gingen orthodoxe Nederlandse christenen om met de roep tot het samenballen van politieke macht? Tot de jaren veertig en vijftig werden zij geconfronteerd met een breed gedragen streven naar integratie en supranationaliteit. Die drang was begrijpelijk. Wild losbrekende nationalistische zelfzucht had geleid tot de internationale anarchie van twee wereldoorlogen. Mede in reactie daarop werd in 1945 door 51 landen de organisatie van de Verenigde Naties opgericht. En in 1957 ontstond de Europese Economische Gemeenschap (EEG), voorloper van de Europese Unie. Gereformeerde voormannen waarschuwden. Hoofdredacteur van het Gereformeerd Gezinsblad Piet Jongeling schreef

een serie artikelen over 'de drang naar wereldeenheid' waar 'denkbeelden uit de Franse Revolutie' zouden worden toegepast. Met een verwijzing naar Deuteronomium 12:8,9 en Handelingen 17:26,27 schreef Jongeling dat het tegen de wil van God zou zijn als de mensheid zich in één superstaat zou verenigen.

Soortgelijke geluiden kwamen uit het Gereformeerd Politiek Verbond. Partijideoloog A.J. Verbrugh stelde dat de 'zondemacht in een wereldstaat overheden gemakkelijk tot imperialisme en dictatuur brengt'. De EEG zou dan ook moeten volstaan met economische samenwerking en geen staat mogen worden. Nederland moest zelfstandig blijven, met als kernargument dat hier meer dan in een Europese federatie 'het eren van Christus' mogelijk zou zijn.

De twee beesten

Nu zijn in verband met de relatie tussen nationale staat en supranationaliteit in elk geval twee overwegingen van belang.

In de eerste plaats moet onderscheid worden gemaakt tussen supranationale machten die door verovering en dwang tot stand komen en andere die vrijwillig een integratie zijn aangegaan.

Tot deze laatste categorie behoren de Verenigde Naties en de huidige Europese Unie. Nationale staten kwamen tot de conclusie dat allerlei problemen effectiever kunnen worden aangepakt als sommige nationale bevoegdheden worden overgedragen aan een bovennationale instantie.

Met de aanstaande Europese verkiezingen (6-9 juni) in het vooruitzicht is dat een extra actueel thema. Zaken als defensie en vluchtelingenstromen, het bestrijden van terrorisme, (cyber)misdaad en klimaatvervuiling zijn grensoverschrijdend.

In de tweede plaats is het wel zaak goed na te gaan voor welke ontwikke-

lingen in het laatste bijbelboek wordt gewaarschuwd. In de Openbaring worden we geconfronteerd met de slang uit Genesis 3, satan, de belichaming van het ultieme kwaad. Hij blijkt twee handlangers te hebben: het beest uit de zee en dat uit de aarde. Het tweede dier zet zich ervoor in dat aardbewoners het beest uit de zee gaan aanbidden.

Het beest uit de zee symboliseert een zichzelf vergoddelijkende totalitaire politieke macht. Per definitie worden volgelingen van de ware God dan als gevaarlijke vijanden beschouwd. Het dier imponeert. Op de een of andere manier maakt het zo'n indruk – het doet 'wonderen' – dat de massa als het ware gehypnotiseerd achter zijn leiding aanloopt.

De lezers in de christelijke gemeenten in de eerste eeuw herkenden in dit beest het Romeinse Rijk. Maar hoeveel totalitaire, antichristelijke machten zijn er daarna wel niet geweest? Ze zullen er zijn tot aan de Jongste Dag. Dat besef mag er echter niet toe leiden dat elk streven naar supranationaliteit automatisch als onbijbels wordt gezien.

Bij het verdedigen van nationale zelfstandigheid werd soms gewezen op wat Paulus in Handelingen 17 zegt. God heeft zowel de grenzen als de perioden van volken vastgesteld, staat daar. Wat betekent dat? Niet dat goed- of afkeuring wordt uitgesproken over de omvang van politieke eenheden. Paulus wijst erop dat God soeverein is en dat Hij uiteindelijk opkomt en verval van naties bepaalt.

Nuchterheid geboden

Natuurlijk vragen wij ons nu af waar de totalitaire trekken van het politieke beest vandaag de dag te zien zijn. Ik denk dan vooral aan Noord-Korea met zijn vergoddelijking van de Kim-dynastie en zware christenvervolging. Ook religies kunnen zich trouwens vergod-

delijken. We zien dat in bijvoorbeeld Afghanistan en Somalië gebeuren waar regimes jacht maken op minieme minderheden die christen zijn.

Zulke politieke machtsposities en totalitaire trekken zijn er niet bij VN of EU. In de VN-Veiligheidsraad kenden de supermogendheden zichzelf het vetorecht toe juist om niet door anderen tot ongewenst beleid te worden gedwongen. In de Europese Unie hebben de nationale staten zoveel eigen identiteit en uiteenlopende belangen dat de gedachte aan een supranationale bondsstaat als Zwitserland en de Verenigde Staten voorlopig een utopie is. De EU is een verbond van staten dat via gemeenschappelijke instellingen economische, justitiële en internationale zaken regelt die beter gezamenlijk dan op eigen houtje kunnen worden gedaan.

Is daarmee voor wat Europa betreft alles gezegd? Ik denk het niet. Totalitaire invloeden kunnen ook langs democratische weg oprukken. Wanneer agressieve vormen van secularisatie greep op de Europese wetgeving krijgen, worden zij die in de eerste plaats burgers van Jezus' koninkrijk willen zijn de dupe. In een relativistisch klimaat heeft iedereen zijn eigen waarheid. Zij die willen blijven uitgaan van absolute waarheden kunnen het dan moeilijk krijgen.

Intussen is zeker voor wat Nederland betreft nuchterheid geboden. Christenen in het buitenland kijken vaak met respect naar ons land met zijn financiële gelijkheid van openbaar en particulier onderwijs, christelijke partijen in het parlement, een Evangelische Omroep en dagbladen die de Bijbel als grondslag hebben. Die verworvenheden zijn door Europese integratie onaangestast gebleven. ■

**‘Maar wie nu een
geldbuidel heeft,
moet die meenemen,
evenals zijn reistas,
en wie er geen
heeft moet zijn
mantel verkopen
en zich een zwaard
aanschaffen.’**

(LUCAS 22:36)

Het zwaard van het Woord

Hoe het was

'Toen ik jullie uitzond zonder geldbuidel, reistas en sandalen, kwamen jullie toen iets tekort?' (Luc. 22:35). Met zijn vraag herinnert Jezus zijn discipelen eraan hoe Hij en zijn leerlingen doorgaans werden ontvangen tijdens zijn bediening van ongeveer drie jaar. Ze werden door grote menigten verwelkomd, de mensen waren enthousiast bij het horen van Jezus' woorden en het zien van zijn tekenen. Dit gaf de discipelen de indruk dat hun bediening vrij succesvol verliep – het ging goed. Daardoor hadden ze een levendige verwachting van de komst van het koninkrijk van God: ze dachten dat het nu *spoedig* zou aanbreeken (Luc. 19:11). Geen wonder dus dat er onder hen een discussie ontstond over de vraag wie van hen de belangrijkste in dit koninkrijk zou zijn (Luc. 22:24). Deze discussie paste helemaal binnen hun verwachting. Uiteraard waren er ook mensen die minder positief over Jezus spraken – de leiders van het volk en mensen die de

leiders volgden. Maar over het algemeen werden Jezus en zijn discipelen gastvrij door mensen ontvangen in hun dorpen en huizen.

En zo kon Jezus zijn discipelen in Lucas 9 en 10 ook uitzenden ...

Deze hoofdstukken vormen de directe achtergrond voor Jezus' vraag in hoofdstuk 22:35. Toen Hij de twaalf uitzond had Hij tegen hen gezegd: *'Neem niets mee voor onderweg, geen stok, geen reistas, geen brood en geen geld, en ook geen extra kleren'* (Luc. 9:3). Bij de uitzending van de tweeënzeventig zien we hetzelfde: *'Neem geen geldbuidel, geen reistas en geen sandalen mee (...) Als jullie een huis binnengaan, zeg dan eerst: "Vrede voor dit huis!" (...) Blijf in dat huis, en eet en drink wat men je aanbiedt (...) En als jullie een stad binnengaan en daar welkom zijn, eet dan wat je wordt voorgezet...'* (Luc. 10:4-8). Zowel in hoofdstuk 9 als in hoofdstuk 10 geldt: maak geen voorziening voor jullie eigen onderhoud. Ja, in hoofdstuk 10:3 vinden we een kleine aanduiding dat de dingen gaan veranderen: *'Ga op weg, en bedenk wel: ik*

zend jullie als lammeren onder de wolven.' Maar tijdens Jezus' bediening merkten de discipelen van deze vijandigheid nog niet veel ...

Hoe het zal zijn

Zo is het dus geweest: *'Toen ik jullie uitzond zonder geldbuidel, reistas en sandalen, kwamen jullie toen iets te kort?'* *'Niets!'* antwoordden ze.' Maar nu – vers 36. De toekomst wordt anders. Binnenkort begint een dodelijke vijandigheid: Jezus zal worden gekruisigd, en zijn discipelen zullen worden vervolgd. Ze zullen niet langer dezelfde verwelkoming ervaren; zowel joden als heidenen zullen de deuren dicht doen. De joden zullen tegen Jezus kiezen: *'Aan het kruis met hem! ... Laat zijn bloed óns dan maar worden aangerekend, en onze kinderen'* (Mat. 27:23 en 25), en de ongelovige heidenen zullen de joden hierin navolgen. Jezus heeft zijn discipelen gewaarschuwd: *neem jullie kruis op en volg mij* (Luc. 9:23), jullie zullen voor de synago-

gen en de autoriteiten en het gerecht worden gesleept (Luc. 12:11), en wie niet zijn kruis draagt en mij volgt kan niet mijn leerling zijn (Luc. 14:27). Jezus heeft ze gewaarschuwd, maar tot op het moment van Lucas 22 verschilde hun persoonlijke ervaring daar nog sterk van. Maar nu, nu wordt alles anders ...

'Maar wie nu een geldbuidel heeft, moet die meenemen ...' – Jezus laat zien dat zijn discipelen (en de kerk na hen) vanaf dat moment voor hun eigen onderhoud zullen moeten zorgen. Het joodse land zal niet langer zorg dragen voor de boodschap van de Messias, en de ongelovige wereld nog minder. Ongelovigen zullen de voortgang van het evangelie niet steunen, ze zijn immers vijanden van Christus en van zijn boodschap. De discipelen (en de kerk na hen) zullen zelf moeten zorgen voor de voortgang van het evangelie. Dus, neem de portemonnee, en draag bij. Zo concreet is het. *'... evenals zijn reistas'*, vervolgt Jezus in vers 36. Vanaf nu zullen de discipelen hun behoeften zelf mee moeten dragen. Alles wat de kerk in deze wereld nodig heeft, daarin zal ze zelf moeten voorzien. Stop daarom de reistas vol, zodat we niet onderweg merken dat we te weinig hebben.

'En', zo eindigt Jezus in vers 36, *'wie er geen heeft moet zijn mantel verkopen en zich een zwaard aanschaffen.'* Er is veel over deze woorden geschreven. Is Jezus bezig om zijn leerlingen tot gewapende opstand aan te sporen? Moet de kerk haar boodschap met geweld overdragen? En wanneer de leerlingen in vers 38 reageren door te zeggen: 'Kijk Heer, hier zijn twee zwaarden', wat bedoelt Jezus dan precies wanneer hij antwoordt met: 'Genoeg hierover'? Gelukkig hoeven we niet ver te zoeken om te zien dat Jezus geen gewapende opstand propageert. Een aantal uren later staat Hij voor een horde gewapende mensen, en dan

vragen zijn discipelen: 'Heer, zullen we er met het zwaard op los slaan?' (Luc. 22:49) De discipelen zijn bereid om de zwaarden van vers 38 daadwerkelijk in te zetten. Waarop Jezus in vers 51 zegt: 'Houd daarmee op. Zo is het genoeg!' Zo is het genoeg – dezelfde woorden als in vers 38. Dus, geen gewapende opstand – genoeg van dit soort dwaas gepraat. Maar dat laat de vraag staan: waarom moeten de discipelen dan wel zwaarden aanschaffen? Ze moeten erop voorbereid zijn om zichzelf op alle mogelijke wettige manieren te verdedigen. De ongelovige wereld zal de kerk aanvallen en vervolgen en voor de rechter slepen – en ze mag zichzelf beschermen met de middelen die de Here geeft. Zoals we Paulus verscheidene keren in het boek Handelingen zien doen (Hand. 22-25). Niet met geweld, maar met de wettige middelen die Here geeft.

Dus, neem je beurs, je reistas en je zwaard. Maak je klaar voor de strijd, want we zijn kerk in een vijandige wereld. We zullen zelf voor onze ondersteuning moeten zorgen, zelf in ons onderhoud moeten voorzien en onze eigen verdediging moeten organiseren. Uiteraard doen we dit niet zonder God: de tegenstelling bestaat niet tussen de kerk en haar God, maar tussen de kerk en de vijandige wereld. We moeten er niet op rekenen dat de vijandige wereld de kerk te hulp zal komen. We moeten het niet van de wereld verwachten!

De reden: Jezus

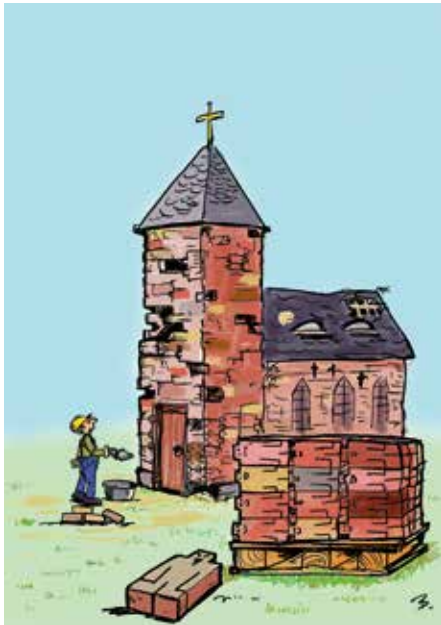
De reden voor dit alles ligt in de persoon van Jezus Christus. Vers 37: *'Want ik zeg jullie: wat geschreven staat, moet in mij tot vervulling komen, namelijk: "Hij werd gerekend tot de wettelozen." Inderdaad, nu wordt voltrokken wat over mij gezegd*

is.' (Luc. 22:37). Jezus citeert hier uit Jesaja 53:12: *'... omdat hij zijn leven prijsgaf aan de dood en zich tot de zondaars liet rekenen.'* Zondaars – letterlijk staat hier 'rebellen'! Jezus werd door de joden als een rebel gezien, iemand die opstond tegen de bestaande orde. En de dag na deze uitspraak zou Hij zich aan het kruis tussen twee andere rebellen bevinden. Jezus' koninkrijk moet komen doordat de koning als misdadiger, als rebel, verworpen wordt.

De vervulling van deze profetie in de persoon van Jezus is de reden waarom zijn discipelen ook als rebellen worden beschouwd. Johannes, in zijn weergave van Jezus' laatste onderricht, geeft hierover meer informatie: *'Wanneer de wereld je haat, bedenk dan dat ze mij eerder haatte dan jullie. Als jullie bij de wereld zouden horen, zou ze jullie hebben liefgehad als iets van haarzelf, maar jullie horen niet bij haar, want ik heb jullie uit de wereld weggeroepen. Daarom haat ze jullie. Denk aan wat ik gezegd heb: een slaaf is niet meer dan zijn meester. Ze hebben mij vervolgd, dus zullen ze ook jullie vervolgen (...)'* (Joh. 15:18-20). De discipelen moeten zich klaarmaken om als rebellen beschouwd te worden. En de kerk vormt door de eeuwen heen een onderdeel van deze Jezusrebellie; de kerk is door de eeuwen heen in opstand tegen de zondige orde. Niet met geweld, maar met het zwaard van het Woord. Met het Woord verzetten we ons tegen wat zondig is in onze samenleving en waar schuwen we mensen tegen de gevaren. Als rebellen gebruiken we de middelen die tot onze beschikking staan om de zondige orde tegen te gaan. En we doen dit, hopen op Jezus' belofte in Lucas 22:30: *'(...) jullie zullen in mijn koninkrijk eten en drinken aan mijn tafel, en zetelen op een troon om recht te spreken (...)'* ■

MUURVAST

Het is een mooi moment als bij een bouwproject het metselen begint. Er is dan al heel wat werk verzet: de grond is afgegraven, een fundament is gelegd. En, ook niet onbelangrijk, de stenen zijn geleverd. De vrachtwagen kwam voorrijden en de pallets met bakstenen werden gelost. Maar, al die bakstenen op zich, dat is nog geen gebouw. Ook als die stenen maar zo op een hoop worden gegooid, zijn ze samen nog geen gebouw. Al helemaal niet als ze zomaar in het wilde weg her en der uitgestrooid worden (door balorige kwajongens ofzo). Nee, die stenen worden pas een gebouw als ze netjes samen worden gevoegd door een metselaar. Dat is een mooi gezicht. Het ene na het andere steentje wordt neergelegd op de specie en langzaam groeit het huis, of de flat, of het kerkgebouw – doordat de stenen samengevoegd worden.

Waarom begin ik nou met dit voorbeeld? Omdat de apostel Petrus schrijft dat wij ons als levende stenen moeten laten gebruiken in de bouw van een geestelijk gebouw, om zo samen een heilig priesterschap te vormen (1 Petr. 2:4-5). Zo'n beeld daagt ons uit om door te denken. Een steen in z'n eentje is geen muur. De Geest leert ons hier dus, dat we niet op onszelf kunnen blijven staan. Je kunt niet in je eentje geloven, want je kunt niet met één steen een gebouw maken. Zo her en der wat christenen die uitgestrooid zijn over een veld, dat is geen kerk. Stenen die netjes samen op een pallet staan, zijn ook nog geen kerk. Ze moeten aan elkaar verbonden worden en op de juiste plaats worden ingevoegd.

Zo moet dat dus ook met ieder van ons. Je kunt niet in je eentje geloven. Je kunt ook niet zeggen: ik heb wel veel met m'n

medechristenen, maar ... Dan sta je wel samen op de pallet, maar ben je niet samen een gebouw. We moeten aan elkaar verbonden zijn in ware liefde, we moeten aan elkaar verbonden zijn door de heilige Geest. Hij is het cement dat ons bij elkaar houdt.

Aan elkaar verbonden zijn, ingevoegd zijn in een gebouw, betekent ook iets voor hoe gemakkelijk je wegblijft uit je gemeente. Kan het kwaad om thuis te blijven, om online te kijken? En kijk je dan naar de dienst van je eigen gemeente of naar een andere, die wat leuker is? We zijn daar wel aan gewend geraakt, die lossere binding, maar ... stel je voor dat dit bij een gebouw gebeurt! Dat het cement wat los brokkelt, totdat de steen eruit valt. Ach, daar valt het gebouw niet van om, maar het wordt er ook niet sterker van. En die steen moet opnieuw ingevoegd worden om onderdeel te zijn van het gebouw.

Zo leert deze tekst ons dat we ons trouw bij Christus' gemeente zullen voegen om ons daar door de HEER zelf te laten vastmetselen. Totdat we muurvast zitten. ■

Stenen die netjes samen op een pallet staan, zijn nog geen kerk. Ze moeten aan elkaar verbonden worden en op de juiste plaats worden ingevoegd

LANGZAAAM VORMT ZICH EEN BEELD

Als je begint met het opruimen van je woon-, slaap- of studeerkamer, dan kan het gebeuren dat je steeds meer dingen terugvindt. En dat je dan die oude map of dat vergeten fotoalbum oppakt en doorbladert, waardoor je de rest van de kamer even vergeet. Wat ook voorkomt, en dat is heel wat minder prettig, is dat alles door elkaar ligt en je eerst veel tijd kwijt bent met het ordenen van alles wat je tegenkomt.

De papieren van de belasting moeten bij elkaar gezocht worden, en de foto's die je niet had ingeplakt liggen overal en nergens (en er is geen beginnen aan om vast te stellen in welke volgorde ze hadden moeten liggen). Dan zit er niets anders op dan de mouwen op te stropen en stapje voor stapje orde in de chaos te brengen, totdat je kamer netjes is en je overzicht hebt.

Kerkgeschiedenis

Het werk van de kerkhistoricus is te vergelijken met het opruimen van een oude, rommelige kamer. Want historische personen waren er niet op uit om alles overzichtelijk en geordend achter te laten voor boekenwormen vele tientallen of honderden jaren later. Soms waren het wel heel erge sloddervossen! Dat is natuurlijk lastig, maar je kunt het ze ook weer niet echt kwalijk nemen. Het maakt het werk eigenlijk leuker, want zo heb je een beetje een puzzel met stukjes die op hun plaats moeten vallen – langzaam vormt zich dan een beeld. De puzzel van de kerkgeschiedenis blijkt te bestaan uit vele duizenden stukjes – en veel stukjes zijn we kwijt.

Harm Veldman is iemand die door zijn publicaties heeft bijgedragen aan het vinden en ordenen van verschillende gedeeltes van de puzzel.

De 'kamer' van de twintigste eeuw

Het meest recente boek van Veldman brengt het leven van dr. Marinus Burcht van 't Veer (1904-1944) in beeld. Dan hebben we het over een periode in de kerkgeschiedenis die

Een deel van de 'kamer' van de kerkgeschiedenis van de twintigste eeuw is netjes opgeruimd en overzichtelijk. In het andere gedeelte ligt alles nog behoorlijk slordig door elkaar en het overzicht ontbreekt

weliswaar al intensief bestudeerd is, maar waar ook nog veel 'rommel' is. Een deel van de 'kamer' van de kerkgeschiedenis van de twintigste eeuw is netjes opgeruimd en overzichtelijk. In het andere gedeelte ligt alles nog behoorlijk slordig door elkaar en het overzicht ontbreekt. Om wat voorbeelden te noemen: het leven en werk van mensen als K. Schilder, D.H.Th. Vollehoven en C. Veenhof is beschreven, maar vele anderen wachten nog op een volledige en evenwichtige biografie. Dan denk ik aan 'grote' namen als V. Hepp en B. Holwerda, maar ook aan 'kleine' namen als H. Veldkamp. En wat te denken van de verzetsheld Victor Henri Rutgers (zoon van prof. F.L. Rutgers)? Over al deze mensen zijn wel wat langere of kortere artikelen en zelfs boeken of boekjes verschenen, maar er is nog veel wat niet beschreven en geduid is. Al met al kunnen we wel vaststellen dat de kamer nog niet zo opgeruimd is – ons beeld van de kerkgeschiedenis van de twintigste eeuw blijft: 'voor nu denken we dat het ongeveer zo ging'. Overigens, veel verder komt de geschiedkunde niet, er is zoveel wat we niet weten.

Een begin

Met zijn nieuwste boek begint Harm Veldman wat meer orde aan te brengen in de veelheid aan materiaal. Daarvoor kunnen we alleen maar dankbaar zijn. Toch zeg ik bewust 'begint'. Wat Veldman ons biedt is nog geen volledige, wetenschappelijke biografie. Zo geeft hij dat zelf ook aan. Hij eindigt zijn literatuurlijst met de opmerking dat er in het archief van Van 't Veer nog veel preken liggen die bestudeerd kunnen worden (p. 199-200). Zijn studie lijkt geboren te zijn

uit de wens in kaart te brengen wat Van 't Veer schreef over de heilshistorische prediking en zijn rol in de Vrijmaking van 1944. Door de hoeveelheid materiaal is het uitgegroeid tot een biografie (p. 191). Het zou daarom onterecht zijn om te verwachten dat we een volledige duiding van Van 't Veer krijgen binnen het politieke en kerkelijke milieu.

We benaderen het boek dus zoals het tot ons komt: als een levensschets van Van 't Veer, met bijzondere aandacht voor de heilshistorische prediking en de Vrijmaking, op hoofdlijnen geplaatst binnen de historische context.

Levensschets

Nu we ongeveer weten met welke verwachtingen we naar het boek mogen kijken, geef ik een samenvatting van wat er te vinden is.

De eerste vier hoofdstukken zijn chronologisch: we volgen het leven van Van 't Veer van de wieg waarin hij heeft gelegen tot en met zijn predikantschap in Groningen. De weg daar naartoe was ingrijpend: als zestienjarige jongen verhuist hij van Kapelle in Zeeland naar Kampen, waar het Gereformeerd Gymnasium stond. In Kampen ontmoet hij zijn latere vrouw, Dien van Gelder.

Tijdens zijn werk in Groningen gaat Van 't Veer publiceren. Daarbij leren we hem kennen als voorstander van de heilshistorische methode van preken en als tegenstander van het nationaalsocialisme. Dat laatste wordt duidelijk uit een uitgebreid geciteerd artikel, waarin Van 't Veer fel uithaalt. Ook van zijn heilshistorische methode wordt een aantal voorbeelden gegeven.

De heilshistorie laat zien hoe God op weg is van het paradijs naar de nieuwe hemel en de nieuwe aarde. Bijbelteksten zijn geen losse voorbeelden, maar momenten van voortgang in die geschiedenis

Het is boeiend om op deze manier kennis te maken met Van 't Veers eigen werk. Daarmee zijn we op ongeveer eenderde van het boek.

Heilshistorische methode

Het tweede gedeelte is nog wel ruwweg chronologisch, maar bevat ook thematische hoofdstukken. Zo zoomt hoofdstuk 5 in op de pastorale inzet van Van 't Veers schrijfwerk en hoofdstuk 6 op zijn heilshistorische methode.

Veldman zet die methode terecht in een breder perspectief. Allereerst beschrijft hij de exemplarische methode ('daarin worden Bijbelse personen als exemplaar, als pedagogisch en psychologisch voorbeeld aangewezen – of afgewezen – voor het leven van de christenen nu' (p. 64)) en de kritiek daarop van onder andere Klaas Schilder.

Vervolgens geeft hij aandacht aan invloeden vanuit Duitsland, die volgens Veldman een geheel eigen invulling krijgen in de visie van Schilder. Wat is die visie? De heilshistorie laat zien hoe God op weg is van het paradijs naar de nieuwe hemel en de nieuwe aarde. Bijbelteksten zijn geen losse voorbeelden, maar momenten van voortgang in die geschiedenis. Van 't Veer laat zich door Schilder enthousiasmeren, zoals blijkt uit zijn bekende boek *Mijn God is Jabwe*, over de profeet Elia.

Verder staat in dit hoofdstuk een drietal lijsten van (hoofdzakelijk) predikanten die ook de heilshistorische prediking waren toegegaan. Deze zijn nuttig en geven meer overzicht, maar hadden misschien beter achterin het boek in één lijst opgenomen kunnen worden.

Tenslotte besteedt Veldman aandacht aan de doorwerking van de heilshistorische methode. Hij eindigt met een karakterstisch van de heilshistorische prediking.¹

¹ Als S.G. de Graaf-kenner vind ik het jammer dat deze Amsterdamse prediker weinig tot geen aandacht krijgt. Zelfs onder het kopje 'Verbondsgeschiedenis' (p. 71) komt zijn naam niet voor, terwijl hij toch de auteur is van het tweedelige werk onder deze titel.

² Dit laatste wordt pas vermeld in het volgende hoofdstuk, p. 122, n. 8.

³ In 1942 werd er geen nieuwe synode samengeroeven (met andere afgevaardigden) maar besloot de synode van 1939 zichzelf te verlengen, zonder dat hierom gevraagd was vanuit de particuliere synodes. Daarmee werd de synode een soort permanente macht, een vorm van hiërarchie.

Vrijmaking

Hoofdstuk 7 is gewijd aan de promotie van Van 't Veer. Daar begint hij in 1934 mee en hij rondt die af in 1942, midden in oorlogstijd en onder de dreiging van gevangenneming door de Duitsers.² Zijn proefschrift heeft als titel *Catechese en catechetische stof bij Calvijn*. Van 't Veer is dan inmiddels (vanaf 1940) predikant in Amsterdam. De Tweede Wereldoorlog en de kerkelijke strijd maken van deze periode een duistere tijd. Vanwege zijn uitgesproken antifascistische opvattingen zit Van 't Veer eerst gevangen en moet hij later onderduiken. Dat doet hij bij H.J. van Kouwenhoven, waardoor de maatschappelijke en kerkelijke lijnen flink door elkaar gaan lopen. De villa van Van Kouwenhoven is een grote hub in het verzet tegen de synodale beslissingen. Veldman beschrijft dit helder en systematisch, waardoor de lezer overzicht kan houden.

Hoofdstuk 9 en 10 behandelen de kerkelijke situatie uitgebreider. Hoogtepunt uit deze hoofdstukken is de weergave van de lezing die Van 't Veer heeft gehouden op de *tweede* dag van de Vrijmakingsvergadering (12 augustus). Daarmee krijgt deze tweede dag meer aandacht dan tot nu toe. Van 't Veers rede, over kerkrecht, is bijzonder belangrijk voor de studie van de ontwikkelingen in de jaren '60.

Hoofdstuk 11 begint met in te zoomen op de kerkstrijd in Amsterdam. Echter, plotseling wordt Van 't Veer ernstig ziek en hij overlijdt binnen een tijdsbestek van twee dagen. In het laatste hoofdstuk geeft Veldman een overzicht van de werken van Van 't Veer die na diens overlijden zijn gepubliceerd.

Is er niets te verbeteren? Er is altijd iets te verbeteren. Ik heb al aangegeven dat het boek 'een begin' is, een 'aanzet'. Op sommige plekken is het daardoor wel erg schetsmatig; ik kan me voorstellen dat de gemiddelde lezer wat meer achtergrond nodig heeft. Een voorbeeld: op pagina 133 wordt genoemd dat de synode zichzelf continueerde, maar wordt niet uitgelegd wat dit betekent en waarom dit een probleem was.³ Ook is de duiding en beoordeling van (vooral) synodale kopstukken als H.H. Kuyper en V. Hepp wel erg kort en, wat mij betreft, ongenueanceerd. Door hen als 'gematigd' pro-Duits te duiden zijn ze voor de lezer 'fout in de oorlog', zoals dat heet. Dat zou volgens mij zorgvuldig afgewogen en met primaire bronnen onderbouwd moeten worden. Nu heb ik als lezer onvoldoende om deze stelling mee te maken en als onderzoeker te weinig om het na te vorsen.

Een wat groter punt is voor mij dat ik vaak heb gedacht: 'welke bron heb je hiervoor?' Als onderzoeker wil ik kunnen controleren. Niet dat Veldman géén notenmateriaal geeft, maar het had meer mogen zijn, bijvoorbeeld over de manier waarop de Amsterdamse kerkenraad is omgegaan met de meningsverschillen (p. 157).

Al met al mogen we blij zijn dat Veldman ons opnieuw heeft geholpen om meer overzicht te krijgen over deze, vooral voor nazaten van de Vrijmaking, zo belangrijke periode van de kerkgeschiedenis. Er is nog veel meer te zeggen, maar dit goed leesbare boek verduidelijkt het beeld, dat zich zo langzaam vormt, van de kerkgeschiedenis in de 20^e eeuw en de rol die daarin werd gespeeld door dr. Marinus Burcht van 't Veer. ■

N.av.:
Harm Veldman,
Dr. Marinus Burcht van 't Veer. Vernieuwend gereformeerd prediker en evenwichtig pastor in een bezeten tijd, Uitgeverij Buijten & Schipperheijn Motief, 2023, 192 pag., EAN 9789463692359, prijs: € 19,90.

Waardering

Met dit boek geeft Veldman ons veel. Het is terecht dat Van 't Veer, een bijna vergeten predikant die in zijn korte leven veel heeft mogen bereiken, weer aandacht krijgt als zelfstandig en veelzijdig theoloog. Daarnaast vergroot Veldman het overzicht over het belangrijke thema van de heilshistorische prediking. Ook wordt ons beeld van de Vrijmaking op veel manieren aangevuld en verbeterd. Het boek is bovendien vlot geschreven, zonder te verzanden in allerlei details. Voor de geïnteresseerde lezer zal het een prettige leeservaring zijn. Voor de academische lezer is het een nuttige aanvulling op de andere beschikbare bronnen.

MEER LIEFDE

TOT DE

AARDE

GEEN ANTWOORD

OP SECULARISATIE

Het is een aloud spanningsveld: wat moet een christen die onderweg is naar de hemel eigenlijk nog met de aarde? Bekend is het adagium: 'Wel in de wereld, maar niet van de wereld', maar dr. Ad van der Dussen stelt in zijn nieuwste boek de eerlijke vraag of dit wel genoeg recht doet aan de aarde.

Van der Dussen wil twee klippen omzeilen. Hij wil van overgeestelijkheid afstand nemen én secularisatie bestrijden. Het eerste is hem goed gelukt. Over het resultaat van het tweede ben ik minder enthousiast. Omdat de secularisatie een groot gevaar is, is de hoofdvraag van deze recensie waarom 'de aarde trouw blijven' onvoldoende antwoord geeft op de secularisatie.

Krampachtige vroomheid

Van der Dussen begint heel persoonlijk, bij een innerlijke 'spagaat' (13): 'Ik wil genieten van de goede dingen van het leven en zie daarnaast de zin in van vormen van ascese.' Hij vraagt zich af of hij moet kiezen voor één van beide. Zijn hoop op een samengaan ervan bepaalt de zoektocht van dit boek.

Daarin is hij niet alleen aan het stoeien met zichzelf, maar ook met het verleden, want als het gaat 'om levenslust en levensvreugde, staat de christelijke traditie niet al te best bekend' (15). Hij verwijst naar de 'krampachtige vroomheid' in kloosters, bij Calvijn, puriteinen en piëtisten. Nu erkent hij wel dat het Nieuwe Testament aanleiding geeft om het aardse te bagatelliseren (18), maar dit kan niet alles zijn.

Waarderen en relativeren

Juist in het Oude Testament vindt Van der Dussen redenen om aardser te zijn. Te lang heeft in zijn ogen de kerk het primaat gegeven aan het Nieuwe Testament. Het Oude besteedt meer aandacht aan het concrete leven. Zichtbare voorspoed wordt gezien als een goddelijke zegen. De schepping is zijn heerlijk werk. Zorgzaamheid behoort bij een karakter dat gevormd wordt naar zijn beeld. Kortom: een ware christen neemt voluit zijn plaats in deze wereld in.

Maar voluit is niet onbegrensd. In deze wereld zijn er diverse relativeringen. Zo heersen er onrecht, lijden en roofbouw, als krassen op aardse vreugde. Verder zegt de Bijbel duidelijk, dat vreugde in God belangrijker is dan vreugde in het geschapene. En ten slotte leeft een christen hier als vreemdeling, onderweg naar een beter vaderland.

Laatste en voorlaatste

In die toekomstgerichtheid komt er sterke spanning tussen waardering en relativering van het aardse leven. Een christen leeft voor straks – dus wat voor zin heeft het dan om te bouwen, lief te hebben, te genieten? Maar een christen is nog niet gearriveerd, dus moet hij toch wat met die aarde? Een uitweg hiervoor vindt Van der Dussen bij Bonhoeffers visie op het 'laatste' (het Koninkrijk van God) en het 'voorlaatste' (het leven in de natuurlijke werkelijkheid). Deze termen leren om van het aardse leven niet de hoofdzaak te maken, maar om toch het grote belang ervan te zien, namelijk als voorbereiding op het Koninkrijk van God. Mooi zegt hij, dat hierin een roep ligt om in een juist tempo te leven: geen geestelijke traagheid door vast te klampen aan het aardse leven; geen ongeduld door onthechting van het aardse leven. God laat de tijd gerijpt, vervuld worden, en dan komt zijn Koninkrijk (218).

Gerijpt

Er staat veel lezenswaardigs in dit boek, veel om over na te denken. Toen ik dit boek in handen kreeg trok het

thema me direct. Het raakt ons dagelijks, terwijl we er maar weinig over lezen. Dus mooi dat Van der Dussen dit ter hand genomen heeft, maar het voelt eigenlijk alsof hij daar te vroeg mee begonnen is. Eigenlijk ontvouwt slechts het laatste hoofdstuk echt een gerijpte visie en dat las ik dan ook met vreugde.

Het onrijpe karakter van het boek heeft te maken met het feit dat het een zoektocht is. Dit zorgt voor een spiralende stijl, waarbij herhaling en onvoltooide argumenten frequent voorkomen.

Eerlijke behandeling

Een zoektocht is op zich goed, maar in dit boek is daarvan onnodig veel sprake. Immers, in de traditie is er over dit onderwerp al heel wat nagedacht, en daar maakt Van der Dussen onvoldoende gebruik van. Augustinus is de enige die enigszins uit de verf komt, de rest wordt platgeslagen. Aleid Schilders kritiek op de Heidelbergse Catechismus wordt zonder weerwoord opgetekend (160). Een schimpscheut op de puriteinen (17) staat er – ondanks Van der Dussens nuancering – toch maar mooi. Calvijns visie wordt weliswaar op een enkele plaats door wat meer dan alleen oneliners weergegeven (39-41), maar doorgaans van negatieve kwalificaties voorzien (bijvoorbeeld 157). Misschien Kuyper dan, de man van het cultuuroptimisme? Vreemd genoeg ontbreekt diens visie op het geschapene volstrekt, op één passage na (196). Maar daar is Kuyper dan weer té optimistisch. Het is ook nooit goed ...

Nu is niemand verplicht de gereformeerde theologie over te nemen, maar die moet wel eerlijk behandeld

worden. Veel beoordelingen bij Van der Dussen zijn echter aantoonbaar onjuist. Ik zou veel kunnen citeren van Calvijn, Van Lodenstein en anderen. Ik beperk me tot één citaat. Van der Dussen schrijft (223): 'Dit onderscheid tussen 'natuur' en 'genade' is vanouds door de protestantse theologie opgevat als een zwart-wittegenstelling. Het natuurlijke leven zag men totaal beheerst en bedorven door zonde en kwaad (vgl. Ef. 2:3).' Maar het is niet waar dat de gereformeerde theologie een tegenstelling tussen natuur en genade hanteert! Vergelijk dit citaat, dat tegelijk laat zien dat de ('strenge') puriteinen wel degelijk wisten van genieten van Gods gaven: 'De puriteinen hadden zelfs de ongedachte vrijmoedigheid, meer dan hun tijdgenoten, om vrijuit te spreken over de vreugde en het genoegen dat er beleefd wordt aan de geslachtsgemeenschap. Wat God geeft is zuiver en heilig; de rooms-katholieke tegenstelling tussen natuur en genade werd door hen verworpen' (P. den Ouden, *Liefde en trouw bij de puriteinen*, p. 76).

Afbraak traditie

Zo mist Van der Dussen de kans om in de leer te gaan bij theologen die zijn vragen reeds (op hun manier) beantwoord hebben. Bezwaarlijker is, dat hij lezers helpt om de band met de traditie verder op te rekken. Tientallen keren noteert hij negatieve oneliners over 'de christelijke traditie'. Als je Van der Dussen mag geloven, heeft de kerk pas sinds zo'n honderd jaar wat helderder zicht. Theologen uit die tijd worden positief besproken: Cullmann, Van Ruler, Miskotte en Bonhoeffer – toch niet voluit gereformeerd. Zelfs naar personen die voluit niet-gereformeerd zijn is Van der Dussen serieus nieuwsgierig: Nietzsche, Schweitzer, Schopenhauer, Polkinghorne (waar bij de laatste blijkt, dat Van der Dussen geen bezwaar ziet in een evolutionistisch wereldbeeld).

Als je serieus wilt dat je lezers gewapend worden tegen secularisatie, dan moet je hen juist niet vervreemden van de kerk der eeuwen! En stel jezelf de vraag wat er nog over is van kerken die vijftig jaar geleden op Miskotte koersten voordat je lezers van nu door hem laat gidsen.

Als je serieus wilt dat je lezers gewapend worden tegen secularisatie, dan moet je hen juist niet vervreemden van de kerk der eeuwen!

Hermeneutiek

Niet alleen de omgang met de traditie maar ook die met de Schrift is soms problematisch. Van der Dussen gaat te weinig uit van de eenheid tussen de beide Testamenten. Verder schrijft hij: 'Gezien de eschatologische hoogspanning waaronder het Nieuwe Testament staat is dat begrijpelijk. Maar nu de geschiedenis alweer eeuwenlang is verdergegaan...' (p. 217). Hier openbaart zich de 'nieuwe hermeneutiek', die stelt dat de Bijbel in feite niet overal een antwoord op heeft. Paulus was een gelovig man, natuurlijk, maar hij heeft niet kunnen voorzien dat zijn brieven nog eeuwen mee moesten. Dus schieten zij tekort in het beantwoorden van de vragen van nu.

Met het feit dat de geschiedenis 'alweer eeuwenlang is verdergegaan' had ook ons voorgeslacht te dealen, maar

We leven nu in een cultuur waarin we liever de Schrift dan onszelf onder kritiek stellen

Van der Dussen kan niet zo veel met hun omgang daarmee. Vergelijk het commentaar op het lied 't Oog omhoog, het hart naar boven; hier beneden is het niet!': 'Er wordt vandaag de dag dan ook afstand genomen van het

'hemelverlangen' dat in vroeger tijd de toekomstverwachting stempelde' (190). Waarin zit 'm dan het verschil met vroeger?

In de eerste plaats (en die gedachte mis ik in het boek) viel er vroeger minder te genieten dan nu. In de tweede plaats leven we nu in een cultuur waarin we liever de Schrift dan onszelf onder kritiek stellen. Van der Dussen gaat daar te ver in mee. Het moderne levensgevoel geeft hij graag ruimte. Weliswaar in connectie met het geloof, maar toch.

Levensgevoel

Wat is dat levensgevoel? Van der Dussen geniet graag van een Bossche bol, een vakantie, een goede film. Al lang voordat zijn denkproces is afgerond, moedigt hij ook zijn lezers aan: 'Snuif de heerlijke geur van koffie maar op; (...) laat je meenemen in het uitzinnige gejuich op de voetbaltribune' (59-60).

Nu is het zoeken naar een goede manier om te genieten niet verkeerd. Genieten is een scheppingsgave (1 Tim. 6:17), en ook meer traditioneel georiënteerde christenen doen eraan. Bij hen heerst meestal echter een gebrek aan doordenking, waardoor zij niet zelden in dualisme vervallen: het genieten staat los van het geestelijke leven.

Dus dat Van der Dussen verbinding zoekt is winst. De manier waarop schiet echter tekort, zowel kwalitatief als kwantitatief.

Verabsolutering

Met 'kwantitatief' bedoel ik dat het genieten te groot wordt. Je kunt je haast geen leven voorstellen zonder genieten. Zo is het in onze cultuur: wie niet meer zintuiglijk genieten kan heeft geen levensdoel meer. Zo wordt het echter helaas in dit boek ook: 'In de toekomst zal men gelukkig geen engelachtig bestaan leiden' (191). Maar zijn de engelen ongelukkig? En degenen die reeds ontslapen zijn? Paulus verlangde 'ontbonden en met Christus te zijn, dat is verreweg het beste' (Fil. 1:23)!

Bijbels gezien is het genieten van God een *must*; genieten van het aardse is dat niet. Als die notie ontbreekt, geef je de aarde te veel eer – en dat is wat hier dreigt te gebeuren, tot in de titel aan toe. Dat heeft ook consequenties voor het zondebegrip. Zonde als zonde tegenover God komt wel aan de orde (144), maar slechts ondergeschikt. Veel meer aandacht is er voor zonde tegenover de naaste en de schepping (roofbouw, onrecht). De spagaat die Van der Dussen ervaart (13) is dan ook een andere dan die waar Paulus

mee te kampen heeft (Rom. 7). Het dieper doordenken van zonde als het ‘God niet liefhebben boven alles’ zou ook ruimte gegeven hebben aan de vraag waarom de hemel niet voor iedereen weggelegd is (een notie die nagenoeg ontbreekt).

Veruitzinning

Ook kwalitatief stelt Van der Dussen het moderne genieten te weinig onder kritiek. Ik meen dat we hoe langer hoe meer terecht komen bij een genieten dat losgeweekt is van Gods werkelijkheid. Je zou dit ‘veruitzinning’ kunnen noemen (vergelijk hierboven: ‘het uitzinnige gejuich’). Daartegenover hebben we vereenvoudiging nodig.

Nu is dat eenvoudige genieten van Gods werkelijkheid bij Van der Dussen zeker aanwezig. Maar hij maakt geen onderscheid. Het is bij hem alsof ieder genieten principieel gezien even goed is. Een voorbeeld: ‘Misschien staan veel mensen tegenwoordig zo ver af van de agrarische sector, dat het voor hen minder voor de hand ligt om daarbij te denken aan een jaarlijkse dankzegging begin november. Maar waarom niet eind mei, als het vakantiegeld naar de rekening wordt overgemaakt?’ (66).

Alsof de moderne mens in dezen niet gecorrigeerd moet worden! Het is juist de sterke hang naar vakanties, entertainment etc. waarin de vergaande secularisatie blijkt. Veel meer moeten we terug naar een levenswijze waarin we gebracht worden in de relaties waarin God ons geschapen heeft: tot de grond, de levende natuur, de geschiedenis, de familie.

Conclusie

Van der Dussen stelt nuttige vragen bij een overgeestelijke godsdienstigheid (die altijd op de loer ligt). Het is terecht dat hij waardering van het lichamelijke leven bepleit, en hij zegt er ook goede dingen over. Bijvoorbeeld over de waarde van dankbaarheid, het verschil tussen ‘aarde’ en ‘wereld’ en de link tussen het tegenwoordige en het toekomstige. Maar dit boek helpt ons onvoldoende tegen de secularisatie van het verlangen (een term van Herman Paul).

Misschien komt het door mijn bevindelijk-gereformeerde wieg, maar ik proefde te weinig van wat het hart opwekt tot liefde voor wat onze hoogste liefde waard is. Ik kan Van der Dussen niet verwijten dat hij anders gebakerd is, maar wat meer lectuur van puriteinen zou hem geholpen hebben. Of verder lezen in het gedicht van Van Lodenstein:

*Jezus, Bron van hemelvreugde,
die ons hart eens smaken zal,
wat ons ooit op aard’ verheugde,
Gij verheugt ons boven al.*

Dat is taal waarvan je niet per se ontrouw wordt aan de aarde, maar die je wel bevrijden kan van de wereldliefde die in kerk en wereld zich zo aan ons opdringt. ■

Het is bij Van der Dussen alsof ieder genieten principieel gezien even goed is. Alsof de moderne mens in dezen niet gecorrigeerd moet worden!

N.a.v.
A. van der Dussen,
De aarde en de hemel trouw blijven, Amsterdam, Buijten en Schipperheijn Motief, 2023, ISBN 9789463692328, 240 pag., prijs: € 29,95.

Binnenkort verschijnt

Dr. H.T. Wendt: Volk van de Heer

Over kerk, verbond en kerkrecht

De meeste mensen worden niet direct enthousiast over een kerkorde. Al die regels over de organisatie van een kerkverband zijn toch niet belangrijk voor je eigen gemeente? En al helemaal niet voor je eigen geloof ...

Dr. Harry Wendt laat in dit boek zien dat het allemaal wél met elkaar te maken heeft.

Vanuit een persoonlijke betrokkenheid legt hij eerst uit wat het betekent om bij Gods volk te horen en waarom de kerk – met haar verkondiging en belijdenis – van belang is voor je relatie met God.

De plaatselijke gemeente waar je bij hoort kan niet op zichzelf blijven. Kerken moeten elkaar helpen om in het goede spoor te blijven. Om dat te kunnen is het nodig dat ze op dezelfde grondslag staan. Dat wordt – als het goed is – verankerd in de kerkorde van het kerkverband dat ze samen vormen. Wendt beschrijft wat daarvoor essentieel is.

Vervolgens gaat hij na of de nieuwe kerkorde van de Nederlandse Gereformeerde Kerken een plaatselijke kerk helpt om gereformeerd te blijven. Hij interpreteert die kerkorde zo positief mogelijk, maar moet met pijn in het hart concluderen dat ze geen goede basis biedt.

Vanuit het diepe verlangen om samen gereformeerd te zijn richt de auteur zich met een hartenkreet tot zijn broers en zussen in het geloof: Laat je binden binnen de perken van de belijdenis. Niet om de belijdenis zelf, maar omdat het de perken zijn die Gods Woord ons wijst.

In het laatste hoofdstuk schetst hij een aantal lijnen waarlangs een gereformeerde oecumene gezocht zou kunnen worden.

Een uitgave van Kerngroep Bezinning GKv en Uitgeverij Woord en Wereld.

Prijs: € 10,00, inclusief verzendkosten: € 15,00.

Bestellen: www.bezinninggkv.nl

Bezinning GKv

Studie- en ontmoetingsdag 25 mei 2024

Rehobothkerk, Nagel 32, Urk

- **Referaat** Dr. M. Klaassen: Hoe wordt de Bijbel gebruikt in het rapport 'Ruimte en richting'?
- **Boekpresentatie** Dr. Harry Wendt: Volk van de Heer. Over kerk, verbond en kerkrecht
- **Forumgesprek** Gereformeerde kerkelijke eenheid: hoe verder van roeping naar werkelijkheid?
M.m.v. CGK, DGK, GKN, GKv

Voor informatie en aanmelden: www.bezinninggkv.nl

**UIT THEOLOGIA REFORMATA
VAN MAART 2024**

Het theologische tijdschrift Theologia Reformata opent altijd met een meditatie artikel. Het nummer van maart 2024 bevat een heel opmerkelijke onder de titel 'Vrees voor God' (p. 3-8). Het is geschreven door de NGK-predikant R. Stolper. Zijn titel geeft precies aan wat hij kwijt wil aan zijn lezers, namelijk de vraag of we nog wel echt ontzag voor de HERE kennen. Of, met een oudere uitdrukking die hem liever is: kennen we nog de vrees voor de HERE? Die vrees, in bijbelse zin, is volgens hem nodig om het in je geloof uit te houden bij het anders zijn van God. En ook om niet in de fuik te lopen van vrijzinnige theologie waarbij we onze voorstelling van de HERE steeds weer op de maat snijden van een lieve, goedbedoelende, tandeloze en in feite sinterklaasachtige God. Stolper leerde van de reactie van zijn jonge kinderen op bijbelverhalen waar hij zelf nogal mee worstelde, namelijk over de verwoesting van Jericho en de steniging van Achan en zijn gezin (Joz. 6 en 7). Hij vertelt: 'Bij hen geen hoogmoedig gepraat over hoe God is en of dat wel kan. Zij aanvaardden de feiten zoals ze zijn en schikken zich daarnaar (...). En het is duidelijk wat hun keuze is: wij zullen doen wat God wil. Zij aanvaardden deze God voor wie Hij is: de Ontzagwekkende...' Het slotdeel van zijn overwegingen geeft ik hier helemaal door. Raak legt Stolper volgens mij een heel groot risico bloot in hoe we vandaag vaak redeneren en theologiseren. Zijn meditatie verdient dat er door ons eens flink over doorgemedeerd zal gaan worden.

Mag God nog anders zijn?

Vrees voor God in de praktijk

De reactie van onze kinderen op Jozua hield mij een spiegel voor. Het liet mij zien hoe weinig ontzag ik vaak heb. Ik ben als het ware de man die tijdens de watersnood niet vlucht maar gesprekken voert over wie nu schuldig hieraan is. Een dwaze man die duidelijk niet de kracht van het water kent. Soms laat veel theologie in het huidige Nederland mij denken aan deze man. Dwaas zit hij te praten terwijl de storm op

Ambrogio Bergognone, Christus in de wijnpers

hem afbeukt. We, en ik sluit mijzelf erbij in, praten zoveel over God dat we soms dreigen de realiteit van wie Hij werkelijk is te verliezen. Om het met de filosoof Buber te duiden: we praten over God als een object dat we onder een microscoop beschouwen. We leven met Hem in een ik-hetrelatie (Zie het boek: Buber, M. (2023) *Ik en Jij*). Ik proef het in oersaaie preken vol mooie vondsten maar weinig contact met de Vreeswekkende. Bij zoveel preken wordt mijn hart niet brandend in mij. Omdat ik de Heilige niet ontmoet, voel ik geen nood of verwondering en heb ik geen behoefte aan redding of lofprijzing.

Ik zie hetzelfde gebrek aan ontzag in hoe met de Schrift omgegaan wordt. In mijn kerkverband (de NGK) zag ik het in het GKN(synodaal)-rapport 'God met ons' uit 1979. Daar maakt een relationele waarheidsopvatting het mogelijk om de waarheid aan te passen. Door vrijgemaakte en andere confessioneel-gereformeerde theologen werd hiertegen in de jaren '80 fel geageerd. In de recente GkV-rapporten ligt zoveel nadruk op de context dat de dwarse andersheid van Gods Woord in de Bijbel zoekraakt in de steeds wisselende contexten. Met de nieuwe manier van lezen kunnen we onder elke lastige tekst onze veranderende context schuiven en ziedaar: God lijkt op ons en denkt als wij. Dat er een almachtige, alwijze Geest is die voor alle tijden en voor gewone mensen één boek schreef verdwijnt achter de kakofonie van menselijke tradities in de Bijbel. (Ik weet dat ik (te) snel ga en dat het kort door de bocht is. Omdat dit een meditatie is zal ik hier niet verder op ingaan. Voor meer zie: Pel, P.T., en Room, H.J. (2022), *Het Woord in geding*).

Bij de huidige kerkelijke praktijk en omgang met de Bijbel moet ik telkens denken aan het refrein van Rechters: 'Een ieder deed wat goed was in zijn eigen ogen'.

Ik vraag me soms af: mag God nog anders zijn? Mag Hij zo zijn dat de wereld Hem en ons haat (Joh. 15:18)? Mag Hij de gans andere zijn die dwars tegen ons en onze wereld ingaat? Ik weet dat dit een speculatieve vraag is, maar toch is het goed om die aan jezelf te stellen. Laat me het persoonlijk maken: zou de Almachtige me nog mogen bevelen om iets te vinden wat ik niet goed vind of begrijp? Of zou ik net zo lang schuren en schaven tot ik onder 'het gelaat van de Ander' uitkom en Hij verbluffend veel op mij lijkt? (Zie het boek: Levinas, E. (1971), *Het menselijk gelaat: essays van Emmanuel Levinas*).

Tijdens mijn studie vertelde een docent ons over al de verschillende Jezusbiografieën en hoe Jezus altijd leek op de schrijvers ervan. Als ik naar mijn kerk kijk zie ik hetzelfde: Jezus lijkt op ons. Hij vindt 'groen' belangrijk en daar mag best moralistisch over gedaan worden, Hij laat ieder in zijn of haar waarde als het over seksualiteit gaat, Hij is niet dwin-

gend als het over waarheid gaat, Hij straft niet, Hij spreekt niet dreigend over de hel. Met andere woorden: Hij is een kopie van ons.

Als ik naar de kerk van nu kijk, moet ik denken aan een feestje op een zinkend schip. We zingen onszelf en de luisteraars in slaap met mooie liedjes over de Sinterklaas-god, dit terwijl zijn oordeel op ons af dendert. Dit terwijl broers en zussen leven zonder God en zonder gehoorzaamheid aan Hem. We zouden van de daken moeten schreeuwen en waarschuwen voor God en zijn oordeel. Maar wat doen we? We praten over de storm zonder een moment de dreiging te voelen. En als mensen al dreiging voelen, preken we snel genade voor bekering. Ik ben bang dat de storm velen slapend zal treffen en God zal hun bloed eisen van de handen van ons, theologen. Ik dominee, kan Ezechiël 3:18, over mijn verantwoordelijkheid, niet lezen zonder te huiveren voor de Ontzagwekkende. Mag God mij genadig zijn.

Weet je waar ik steeds meer naar smacht? Weet je wat volgens mij de theologie in Nederland keihard nodig heeft: de Ontzagwekkende! Dit is mijn gebed voor deze tijd. Mag het verterende vuur onze beelden van Hem verbranden! Mag Hij zich in zijn naakte andersheid in Jezus laten zien opdat wij weer beven voor Jezus die de wijnpers van Gods woede treedt (Openb. 19:15). Niet in angst maar in diepe verwondering over zijn Heilige Lieflijkheid. En mogen we dan weer ontmoeten met respect (respect = opnieuw kijken in het Latijn). En ik geloof er heilig in: gebeurt dat, dan zullen we weer intiem met Hem leven. De HEER is immers een vriend van wie Hem vrezen (Psalm 25:14a). Vrees, ontzag voor de ander is het begin van alle relatie (vergelijk de filosoof Levinas). Daar waar de Ander niet meer anders mag zijn is het de dood in de pot.

Tijdens het luisteren naar Jozua overkwam vrees mij. Ik had iets van wat Job ervaarde toen hij zei (Job 42:5): 'Vroeger hoorde ik over U, nu heb ik U gezien.' Wat is God toch ongelofelijk eng. Ik ken Jezus en dus ben ik niet bang voor het oordeel. Maar ik weet één ding: als ik mij niet houd aan Gods spelregels, zullen ik en mijn kinderen eindigen in de finale destructie. Het is totaal, maar ook echt totaal irrelevant wat ik ervan vind. Het enig belangrijke is: schuilen bij Jezus. Alleen Hij kan die woede aan.

Begrijp me goed, ik schrijf dit niet omwille van de orthodoxie of gereformeerdeheid. Wie me kent weet dat ik wars ben van tradities en gewoontes. Ik schrijf dit omwille van de ontmoeting met de gans Andere. Die ontmoeting, de vertrouwdheid met Hem (Ps. 25:14b) is wat op het spel staat.

Met deze God deal je niet. Je onderhandelt niet. Je buigt je in ootmoed en verwondering en gehoorzaamt blijmoedig. Mag God ons doen beven. ■

Abraham Lilien,
Abram aanschouwt de sterren

UIT DE WAARHEIDSVRIEND
VAN 14 MAART 2024

In de afgelopen tijd (vaak met Pasen of Pinksteren) deden veel jongeren openbare belijdenis van het geloof. Het behoort altijd weer tot de feestelijkste momenten in de kerk. Ds. J.A.W. Verhoeven schrijft in De Waarheidsvriend van 14 maart 2024 daar een mooi artikel over. Zijn titel: 'Ik zing met de gemeente mee'. Fraai zet hij neer dat het hierbij niet puur gaat om een persoonlijke geloofsbelijdenis, maar om het persoonlijk mee gaan belijden met wat de kerk belijdt. De ondertitel van zijn artikel geeft de strekking al aan: 'Geloven in God is wel persoonlijk, maar niet individualistisch'. Verhoeven schrijft:

Geloofsbelijdenis is koorzang

Persoonlijke overgave

Het woordje 'ik' is belangrijk. Daarmee is gezegd: geloven is iets van mij, het is persoonlijk. Iemand anders kan niet voor mij geloven en ik kan niet voor een ander geloven. Er zit in geloven iets van een persoonlijke overgave. Je spreekt je vertrouwen uit. De Heere is mijn licht en mijn heil, voor wie zou ik wezen? (Ps. 27:1)

Het persoonlijke element kan er niet uit weggehaald worden. Want dan houd je alleen maar over: met mijn geloofsbelijdenis onderschrijf ik de leer van de kerk. Of: ik zet mijn handtekening onder belijdenisgeschriften, alsof je alleen maar iets afvinkt. Zo kan het natuurlijk niet. Immers, wanneer je je geloof in God uitspreekt, blijf je zelf nooit buiten schot. Onmogelijk. Je geeft jezelf met huid en haar over aan Christus. Je sterft en staat op. Hij is 'mijn trouwe Zaligmaker' (HC 1.1). Let op dat 'mijn': ik ben van Hem. Ik geloof dat niet alleen anderen vergeving van zonden krijgen, maar ook ik. Ik ben een kind van God, dankzij Christus' offer.

Te smal

Toch is daarmee niet alles gezegd. In onze cultuur is er enorme aandacht voor het ik, de individualiteit, het persoonlijke gevoel. Het ik is uitgegroeid tot ego. Die geest dringt door in de kerk; we ademen dat allemaal in. We maken het geloof tot een persoonlijk verhaal: mijn getuigenis, mijn ervaring, mijn belijdenis. Nogmaals: dat heeft een zeker recht, maar het kan doorslaan. Dan wordt mijn geloofsbelijdenis belangrijker dan

mijn doop; dan wordt mijn eigen geloofsbeleving belangrijker dan de gemeente; dan wordt mijn geloof mijn eigen project, interessant en authentiek. Op het eerste oog lijkt dat sterk: je ziet als gemeente graag dat (veelal jonge) mensen gloedvol en uit overtuiging hun geloof uitspreken. Maar juist dat kan een valkuil worden. Als mijn eigen geloofsovertuiging de basis wordt voor kerk-zijn, zal vroeg of laat blijken dat die basis te smal is. Geloven in God is wel persoonlijk, maar niet individualistisch.

**'De heilige, eeuwige,
soevereine God roept
Abraham en zegt:
Ik ben uw God en
jouw nageslacht
is Mijn volk!'**

Onbetrouwbaar

Onze geloofsbelijdenis is geen eerste woord. Het is antwoord, re-actie. Het eerste woord is aan God. Hij spreekt. Dat is zo bijzonder. Door te spreken legt Hij contact met ons mensen. Hij heeft ons iets te zeggen. Hij spreekt ons aan in onze verlorenheid. Hij zegt: Ik ben Die Ik ben. Zijn diepste woord vernemen wij in Christus, in Zijn lijden en opstanding. De basis voor mijn geloof ligt niet in mij, maar juist buiten mij: in God, in Zijn daden, in Christus. Het geloof belijden is reageren op wat God heeft gedaan, doet en zal doen. Het is antwoord geven. Je weet je gezien, geroepen, getroffen, geoordeeld en vrijgesproken; dat ging vooraf, dat kwam van God. Mijn geloofsbelijdenis is antwoord. Wij hebben God lief, omdat Hij ons eerst heeft liefgehad. Zo slaat de balans door: van mij naar Hem toe. Zo komt het vast te liggen buiten mij, in Gods beloften, in Gods hart, in Zijn Zoon. En ten laatste in Zijn verkiezing. Wat een diepe zekerheid en vertroosting geeft dat. Geloven gaat zo: de Heilige Geest legt in mijn hart vast, wat allang vastlag in Gods hart. Je kunt deze dingen ook in het licht van Gods verbond zetten. Verbond wil zeggen: God verbindt Zich aan ons. Een duizelingwekkende gedachte is dat: de heilige, eeuwige, soevereine God komt langszij bij mensen zoals wij: onheiligen, zondaren, verlorenen. Hij roept Abraham en zegt: Ik ben uw God en jouw nageslacht is Mijn volk! Vervolgens komt er een lange geschiedenis waarin steeds meer blijkt hoe onbetrouwbaar mensen zijn en tegelijk hoe

onvoorstelbaar machtig de Heere is in Zijn barmhartigheid. Hij houdt vast aan Zijn eigen woorden. Hij vervult Zijn verbond. Christus is gekomen, Hij voor mij. En nog verder: Hij in mij – door Zijn Geest. Het is echt alléén de Heere God Zelf Die Zijn verbond in stand houdt. Het is daarom dat er steeds weer mensen zijn die hun geloof belijden. Het is daarom dat de kerk nooit zal ophouden te bestaan. Je staat niet voor in de kerk om te laten zien dat jij gelooft, maar om aan de Heere te zeggen: U bent het, Mijn Verlosser. Het licht valt niet op jou, maar op Christus. Geloven is ook niet dat je over je geloof praat, maar over Hem. Zo wordt mijn geloofsbelijdenis ingevouwen in de werken van God, die Hij gedaan heeft in de geschiedenis van Israël en in het leven van Jezus.

Ik spring

Als je deze dingen leert verstaan, krijg je oog voor de gemeente. Het spreken van God gebeurt allereerst in de samenkomst van de gemeente. Daar vindt ook de bediening van doop en avondmaal plaats. Die gemeente is er al eeuwen; die was er eerder dan ik met mijn geloof.

**'Het licht valt niet op jou,
maar op Christus.
Geloven is ook niet dat
je over je geloof praat,
maar over Hem'**

Die gemeente is het lichaam van Christus – Hij is het Hoofd. We zeggen wel 'ik' maar dat is ingebed in het geloof van de gemeente. God heb ik lief, want die trouwe Heere hoort mijn gebeden. En ook de Heidelbergse Catechismus zegt steeds ik en mij. Maar dat persoonlijke

is steeds omgeven door het wij van de gemeente. De Nederlandse Geloofsbelijdenis begint elk artikel met de woorden: 'Wij geloven en belijden...'

Dat zet ons in een traditie, in het besef dat ik niet de eerste ben. In de ruimte van Gods verbond ben ik verbonden met generaties vóór mij die hun geloof hebben beleden, en met generaties na mij die dat nog zullen doen.

Het woord geloof heeft trouwens twee betekenissen. Meestal betekent het vertrouwen. Je legt de handen op Gods beloften en je zegt: het is ook voor mij. Kom ik om, dan kom ik om; maar ik spring, in het vertrouwen dat de Heere mij opvangt. Geloof kan soms ook betekenen: datgene wat wij geloven, de inhoud van het geloof. Het geloof is mij overgeleverd, zegt Paulus in de eerste Korinthebrief (11:23; 15:1-3). En Judas vermaant ons om te strijden 'voor het geloof dat eenmaal aan de heiligen is overgeleverd' (Jud.:3).

**'Persoonlijke
geloofsbelijdenis
betekent ook dat ik me
aansluit bij wat de eeuwen
door beleden is in de
kerk. Daarom spreek je je
jawoord uit in het midden
van de gemeente'**

Persoonlijke geloofsbelijdenis betekent ook dat ik me aansluit bij wat de eeuwen door beleden is in de kerk. Daarom spreek je je jawoord uit in het midden van de gemeente. Je grondhouding is dan ook dat je dankbaar bent voor de

**'Ik houd met mijn
geloof de kerk niet
overeind; de kerk houdt
met haar liturgie
mijn geloof overeind'**

gemeente, net als Paulus (Fil. 1:3-8; Kol. 1:3-5; 1 Tess.1:2 e.v.).
Wat heb je daar veel ontvangen.-

Ik struikel

Als je Christus belijdt, zeg je daarmee meteen ook: ik geloof een heilige, algemene kerk. Je zegt niet: ik geloof 'in' de kerk. Nee, we geloven in God: Vader, Zoon en Heilige Geest. Juist daarom geloof ik de kerk. Als je uitspreekt dat Jezus jouw herder is, dan behoort je tot Zijn kudde, dat kan niet anders. Als je zegt dat je op Jezus bouwt, word je daarmee ingemetseld als een levende steen in een gebouw. Geloven in Christus zonder kerk is onbestaanbaar. Hoe ouder ik word, hoe meer ik ontdek dat ik mijn geloofsbelijdenis niet gestand kan doen. Ik struikel alsmaar, ik val in zonden, ik verlies mijn enthousiasme. Steeds meer raak ik afhankelijk van de kerk. Als je Christus liefhebt, krijg je Zijn gemeente lief; je bent er elke zondag. Het woord klinkt en de sacramenten worden bediend; genade wordt mij aangereikt. Onder Gods zegen ga je de week in.

Koor

Dr. A.A. van Ruler vergeleek de gemeente met een koor. Zij zingt haar geloof, en ik zing mee. Maar soms hapert mijn stem. Ik raak van de wijs door allerlei omstandigheden, zonden en wonden. Dan kan ik even niet meer zingen, maar de gemeente zingt door, gedragen door Gods trouw. Ik houd met mijn geloof de kerk niet overeind; de kerk houdt met haar liturgie mijn geloof overeind. Zo gaat het al eeuwen. Het is uitsluitend en volledig te danken aan Gods trouwe genade. Hij laat niet los wat Hij begon. Mijn geloofsbelijdenis betekent vooral dat ik Hem daarvoor in aanbidding lof en dank breng, samen met alle profeten, apostelen en getuigen. ■

Nader Bekeken is een periodieke uitgave van de Stichting Woord en Wereld en verschijnt 11 x per jaar. De Cahiers tot versterking van het gereformeerde leven die de stichting in de loop der jaren uitgaaf zijn in PDF verkrijgbaar.

DAGELIJKS BESTUUR VAN DE STICHTING WOORD EN WERELD
Voorzitter

Ds. J. Wesseling (a.i.)

Secretaris

W. Hindriks

Penningmeester

G.F. Slump

REDACTIE NADER BEKEKEN

Hoofdredactie

Dr. P. Boonstra

Eindredactie

B. Seldenthuis

D.E. Slump-Schoonhoven

Redactie

Ds. S.M. Alserda

Drs. H.J. Boiten

Ds. C. van Dijk

Dr. B. van Egmond

Drs. B.P. Hagens

Drs. J.W. van der Jagt

Ds. P.L. Storm

Redactiesecretariaat

Ds. S.M. Alserda

Melkweg 49, 7904 ER Hoozeveen

Tel.: 06-165 61 146

Mail: redactie@woordenwereld.nl

Medewerkers Nader Bekeken

Dr. H.H. van Alten, Pretoria ZA

Ds. J. Beekhuis, Hoozeveen

Drs. L. Bezemer, Hattem

Drs. F.J. Bijzet, Emmen

J.H. Bollemaat, Dalftsen

H. Boomstra, Den Helder,

tekeningen/cartoons

A.C. Breen, Dunsborough, WA

Drs. E. Brink, Waddinxveen

Drs. J.J. Burger, Veenendaal

Ds. H. Drost, Grafhorst

Ds. P. Drost, Übelbach (Oostenrijk)

Drs. L.W. de Graaff, Heerde

Dr. A.N. Hendriks, Amersfoort

Prof. dr. P.H.R. van Houwelingen,

Kampen

Prof. dr. G. Kwakkel, Kampen

Ds. R.Th. Pos, Steenwijk

Ds. A. van der Sloot, Steenwijk

Dr. R.T. te Velde, Wezep

Dr. H. Veldman, Zuidhorn

Dr. H.T. Wendt

Ds. J. Wesseling, Arnhem

Drs. Joh. de Wolf, Amersfoort

Basisontwerp: Studio TinekeWerk

Vormgeving, prepress, fotografie:

Studio Bert Gort, Grijpskerk

Druk: VellendrukkerijBDU b.v.,

Barneveld

Gesproken versie: Nader Bekeken

is ook op Daisy-cd en Webbox

verkrigbaar.

Inlichtingen: Chr. Bibl. voor Blinden

en Slechtzienden,

tel. 0341-56 54 77, e-mail

klantenservice@cbb.nl.

U kunt ons steunen door uw voor de belasting aftrekbare giften te storten op rekening NL42 RABO 0324 6259 01 ten name van de Stichting Woord en Wereld. Zij die de stichting testamentair willen gedenken, kunnen gebruikmaken van de volgende formulering: Ik legateer (... bedrag invullen ...) vrij van kosten aan de Stichting Woord en Wereld, statutair gevestigd te Haarlemmeer. Wij zijn een ANBI-instelling.

Adreswijzigingen en/of opzeggingen

INTERNET:

- www.woordenwereld.nl
- woordenwereld@spabonneservice.nl
- naderbekeken@spabonneservice.nl

POSTADRES:

- Woord en Wereldabonneservice, Postbus 105, 2400 AC Alphen aan den Rijn

TELEFOON:

- 088 - 110 20 42
- 0172 - 47 60 85

Beëindiging abonnement:

tenminste 4 weken voor het einde van de abonnementsperiode.

Bezorgklachten:

www.woordenwereld.nl/klantenservice

Meer informatie en abonnementsvoorwaarden op www.woordenwereld.nl

Abonnementsprijzen:

- Nader Bekeken € 51,15
- Nader Bekeken (buitenland Europa) € 100,15
- Nader Bekeken (buitenland overig) € 111,65
- Nader Bekeken studenten € 30,25
- Nader Bekeken cadeau-abonnement € 25,60
- Nader Bekeken PDF € 30,25

Prijzen losse verkoop:

- Nader Bekeken € 4,75 (incl. verzendkosten)
- Cahier PDF € 4,00

Bankrekeningnummer:

NL 75 INGB 0007 2255 58

Bic-code: INGBNL2A

Deze tarieven gelden bij machtiging (automatische incasso). Voor betaling per acceptgirokaart of per eigen overschrijving geldt een opslag van € 2,-

Bankrekeningnummer voor giften:

NL42 RABO 0324 6259 01

De stichting Woord en Wereld heeft geprobeerd alle rechthebbenden te achterhalen en in te lichten. Mocht de melding van eigenaar of copyright onjuist of onvolledig zijn, neemt u dan contact op met de redactie.

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd worden en/of openbaar gemaakt worden zonder schriftelijke toestemming van de redactie.

ISSN 1380 - 3034

www.woordenwereld.nl

Neem nu een jaarabonnement en ontvang de special 'De bijbel of een biertje' gratis!

Ga voor het afsluiten van een abonnement naar www.woordenwereld.nl

www.woordenwereld.nl

Daarop kunt u:

- de laatste nummers van Nader Bekeken bekijken;
- het artikel van de maand uit de laatste nummers downloaden;
- nummers die langer dan een jaar geleden verschenen zijn downloaden;
- informatie over de cahiers van Woord en Wereld vinden;
- met de zoekfunctie allerlei onderwerpen vinden waarover iets geschreven is.

Klein danklied

Gij hebt, o God, dit broze
bestaan gewild,
hebt boven 't nameloze
mij uitgetild, -

Laat mij dan dankbaar leven
de volle tijd
geborgen in de beven-
de zekerheid,

dat ik niet uit dit smal en
onvast bestand
van mijn bestaan zal vallen
dan in uw hand.

AD DEN BESTEN (1923-2015)
UIT: *EEN STEM BOVEN HET WATER UIT* (1973)

—

Een prachtig, kort gebed in drie strofen, die samen een mensenleven beschrijven van begin tot eind. Wij worden geboren als broze, naamloze wezens. Maar God heeft ons bestaan gewild en bevestigd.

In dat ene leven dat wij leiden komt het aan op dankbaarheid voor wat God gaf en de wetenschap van geborgen te zijn in Hem bij wat nog komt.

En eens komt er een eind aan dit bestaan ('bestand'), dat smal is en onvast. Houdt dan alles op? Nee, Gods kinderen leven in de 'bevende zekerheid' – want een mens vindt die niet in zichzelf – dat zij vallen in *dezelfde* hand van Hem die hen ooit optilde.